

דרישה וחקירה

קובץ תורני
לכל המשפחה
גליון קצו
ראה שופטים
ביה"ד אב תשפ"ג

להערות והצטרפות לרשימת התפוצה, יש לפנות לעורך: יהושע לינטופ בכתובת: lintop200@gmail.com

מכון גם אני אודך
קראשות
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

הקובץ יוצא לאור בחסות מכון 'גם אני אודך', בראשות הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

מדורים מגדולי ישראל

הדרכות וחיזוקים / מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל (עמ' 2): הדרכה לבין הזמנים □ תלמוד תורה כנגד כולם □ זמן של בין הזמנים □ חיזוק ללימוד בין הסדרים [ובין הזמנים].

'חיים של תורה' / מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (עמ' 3): "אחר כך לקחתי את דם הברית שיצא מהתינוק, וכתבתי עם הדם שם הוי-ה. והיה זה לפלא שזמן קצר אחר כך נפתחו ארובות השמים, וירדו גשמי רצון ברכה ונדבה, והעיר מארקיש צהלה ושמחה. והיה קידוש השם גדול בעיני כל הגויים". כיצד היה מותר לעשות כן?

'אורות אילת השחר' / מרן ראש הישיבה הגר"א"ל שטיינמן זצוק"ל (עמ' 4): נשאל רבנו על ילד בחיידר (כיתה ח') שבתוך הזמן בחיידר לומד יפה מאד, ואילו בבין הזמנים שאין מסגרת אינו רוצה ללמוד... האם ללחוץ עליו שילמד? וענה רבנו: לא רק הוא, גם המבוגרים כך...

'מתיקות התורה' / מרן עמוד ההוראה הגר"י זילברשטיין שליט"א (עמ' 6): מכר את ביתו בשואה תמורת פרוסת לחם, האם יכול לחזור בו?

מדורים על הפרשה

'אוצרותיהם אמלא' / הגר"א טורק שליט"א (עמ' 7): הרב מברסקי הביט כה וכה ופנה אל יהודי בשם רבי אהרן דוד מלאכי זצ"ל, ששימש בדרך כלל כבעל התפילה הקבוע בתפילת ליל שבת: "רבי אהרן דוד, תבואו אליי במוצאי שבת לקחת ממני את הכפתור שלכם שנמצא מתחת לספה..."

'פניני פרשת השבוע' / הגר"א קובלסקי שליט"א (עמ' 8): שלוש אופציות בפניו, אחת גרועה מהשניה, שלושתן מובילות למוות בטוח. לסטות ימינה - זה ליפול לתהום, זה ברור. לסטות שמאלה - זה להתנגש בהר. להישאר בנתיב - זה לתקוע את חרטום רכבו היישר בחרטום הרכב הצבאי המשוריין, מה שיהפוך את רכבו ואותו לפירורים קטנים. ריבונו של עולם, מה עושים עכשיו?

'זוארטים וסיפורים' / הגר"ש קולדצקי, הגר"ב רובין והגר"ח אייזנבאך שליט"א (עמ' 12): מצמץ החוכר בעיניו בהפתעה. את מי רואה הוא אם לא את הפריץ, אותו אדם רע מעללים שנשלו מפרנסתו? ואולם, הפריץ לא הכירו ושטח בפניו את הבקשה: "עזרו לי, כרכרתי נשברה ואיננו יכולים להיחלץ מן הבויץ..."

'עשרה מי יודע' / יהושע לינטופ, הגר"ש סטורין והגר"ש חזקיה שליט"א (עמ' 9): מדוע הוצרכה התורה להזהיר את ישראל, שלא ילכו אחרי הכנענים לאחר כשלונם? □ מדוע מפגל צריך לשלם, הרי הוא לוקה? □ מדוע השחיטה אינה נחשבת למעשה? □ היכן הוא מקום דרישת השכינה [סתירה]?

מדורים שונים

'מתיקות השבת' / הגר"ש לוינשטיין שליט"א (עמ' 13): הגיע אדם מוכה שחין ובקשה בפיו: ברצונו שיתנו לו ערימה ובה זבל של פרות, כדי שיוכל לשכב על הערימה ולהתחכך בה, כך שיוקל מעליו סבל הגירוד... 'שתולים בבית ה' / הגר"י פליסקין שליט"א (עמ' 15): בענין הענקת פרסים על לימוד תורה.

'אוצר היסודות והחקירות' / יהושע לינטופ (עמ' 16): חכמים - כבודם בדרכים □ חכמים - עוקרים דבר מן התורה בשב ואל תעשה □ חלה - גדרה.

המדורים: 'ביאורי תפילה' (עמ' 17) □ 'מחודדים בפיך' (עמ' 19) □ 'מרגליות שאול' (עמ' 18) □ 'החפצים בחיים' (עמ' 20)

הדרכות וחיזוקים

ממרן ראש הישיבה הגאון רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוק"ל | מתוך סדרת הספרים 'דרכי החיזוק'

הדרכה לבין הזמנים

מהשיעור היומי, ו' מנ"א תשע"ו

ברצוני להוסיף דבר הנוגע לבין הזמנים, כבר עוררנו שיש להיזהר שלא תהיה פריקת עול תורה בבין הזמנים, ולא להרגיש כבן חורין מעסק התורה, אדרבה, החירות האמיתית היא על ידי התורה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, ומי שאינו עוסק בתורה אינו בן חורין, כי היצר הרע שולט עליו, והוא נשלט בידי היצר, שזה מלאך שמפתה אותו [ואינו מרגיש שזה פיתוי, אלא חושב שהוא רוצה כך בעצמו], ועל ידי התורה זוכים לחירות מיצר הרע.

וכדי שלא תהיה פריקת עול בבין הזמנים, צריכים שיהיו סדרים קבועים של תורה, ראשית יש להחליט מראש מה ללמוד, איזה פרק או מסכת, אם לימוד חדש או חזרה, וללמוד בצורה המושכת, כל אחד לפי טבעו, ובדרך כלל הצורה המושכת יותר היא ללמוד בפשטות, ואם יש דבר שאינו מובן, ממשיכים ללמוד, ולמחרת חוזרים, והרבה פרטים מתבררים בחזרה, וכבר סיפרנו מעשים שהיו בזה (ראה לעיל עמ' נו), וזו סגולה להתמדה, אפילו יותר מאשר באמצע הזמן, ללמוד בצורה המושכת את הלב.

וכן צריכים שיהיו זמנים קבועים. ומקום קבוע היכן ללמוד. וחברות קבועה. כל אחד לפי מה שהוא נהנה יותר, אם בלימוד עם חברות או בלי חברות, ויחד עם זה לנוח כפי הצורך בלי פריקת עול.

גם ראוי ללמוד קצת מוסר, כמה דקות בכל יום, בספר מוסר שמעניין ומושך את הלב, ומי שיש לו קביעות ללימוד המוסר חי חיים מאושרים שאין לשער. זוהי הדרך, ובעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא!

תלמוד תורה כנגד כולם

כנס חיזוק למסיימי הישיבות הקטנות, אב תשע"ה

תלמוד תורה כנגד כולם, כך מפורש במשנה ריש פאה, לימוד התורה זה הזכות הגדולה ביותר, וגם מגין על כל הדור, כמאמרם (סוטה כא, א) תורה מגנא ומצלא.

ובשערי תשובה (ג, טז) כתב כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, היינו שככל ששכר המצוה יותר גדול, כך גם העונש יותר חמור אם לא מקיימים את המצוה, וממילא כיון ששכר תלמוד תורה גדול כל כך, הרי גם העונש הוא בהתאם לזה, וכן מפורש בדברי חז"ל (עיין ספרי עקב) שביטול תורה כנגד כולם.

אנו נמצאים לפני בין הזמנים, ונאספנו כאן לחיזוק התורה, לדעת מה זה תורה ומה היא החשיבות של תורה, ועל כל אחד ואחד לקחת חיזוק מכאן, להמשיך לעסוק בתורה גם בבין הזמנים, כי אין זמן שפטורים בו מלימוד התורה, אמנם יש מנוחה לצורך שמירת הבריאות, ומתאמצים פחות מן הרגיל, אבל הכל כפי הצורך, ובלי פריקת עול, עם יראת שמים, ותפילה בכוונה, כמו בכל השנה.

וזכות גדולה היא לכל המתעסקים בזה, הלומדים עצמם, וכל אלו שעוזרים להם, כל מי ששייך לזה, זו זכות גדולה מאד, ובעזרת השם כולם יתברכו בכל הברכות המובטחות למזכי הרבים בתורה, ובזה נזכה כולנו לגאולה שלמה במהרה!

זמן של בין הזמנים

כנס חיזוק בביהמ"ד נחלת משה, ניסן תשע"ד

ב"ה יש הרבה בני תורה שעוסקים בתורה גם בבין הזמנים, וכפי שאמר פעם מרן הרב מפוניבז' זצ"ל שבין הזמנים הוא "זמן של בין הזמנים" - גם בין הזמנים הוא זמן של תורה, אלא שיש בו סדרים אחרים, וכל אחד יכול ללמוד מה שלבו חפץ, בשונה מאמצע הזמן שכל אחד מחויב לסדרים הקבועים במסגרת הישיבה.

אך יש כאלה שמרגישים כאילו שאין חיוב ללמוד בבין הזמנים, וסבורים כי מה שלומדים בבין הזמנים זה "מידת חסידות", וצריכים לדעת כי אין זו מידת חסידות אלא חיוב, ואין רגע שפטורים בו מתלמוד תורה, איסור ביטול תורה קיים תמיד, וכנגד זה גם השכר של תלמוד תורה כנגד כולם, בפרט בזמנים שיש בהם רפיון מתורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה נוטל שכר כולם (כמבואר בירושלמי סוף ברכות).

ואמרו חז"ל (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, "מקבל עול תורה" היינו תורה ממש, ומסתבר שמי שמקבל עליו רק עול מצוות אחרות שאפשר לעשותן על ידי אחרים אינו נקרא מקבל עול תורה, ורק במצוות שאי אפשר לעשותן על ידי אחרים - אז התורה עצמה מחייבת לבטל תורה לזה.

והדרך היחידה להעביר את הגזירות של "עול מלכות ועול דרך ארץ" היא רק על ידי קבלת עול תורה ברציפות ובלי שום הפסקות גם בבין הזמנים.

וידוע שבעבר היו אסונות בימי בין הזמנים, והיו כאלה שהחזיקו מעמד בכל משך הבין הזמנים, ורק ביום האחרון הייתה ירידה, ואז אירעו דברים מאד לא טובים רח"ל. תורה מגנא ומצלא (סוטה כא, א), אבל אם יש משהו חיסרון ורפיון מעמל התורה, כבר אין את הכוח של מגנא ומצלא.

לכן נתחזק בכל כוחנו לעסוק בתורה כל ימי בין הזמנים, ולהיות רק בארבע אמות של הלכה, ונזכה לסייעתא דשמיא לנו ולכל בית ישראל.

חיזוק ללימוד בין הסדרים

סיום מסכת עירובין בכולל פוניבז', אייר תשע"ו

יש מעלה מיוחדת בשיעור הזה, שמתקיים בשעות "בין הסדרים", לאחר סדרי הלימוד בכולל. ידוע שבימי בין הזמנים חסרה זכות התורה, מפני שאין בהם סדרי לימוד קבועים בישיבות כמו באמצע הזמן, ולכן הרבה פעמים בבין הזמנים היו דברים לא רצויים רח"ל, כי בכל השנה תורה מגנא ומצלא, ובבין הזמנים חסרה זכות התורה. וכך גם בשעות בין הסדרים זהו זמן שחסרה זכות התורה.

ומעשה שהיה עם הצדיק מנתיבות, הגה"צ רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, שבאו אליו מהצבא לבקש ברכה, לפני פעולה שעמדו לעשות, ושאל אותם מתי הם חושבים לעשות הפעולה, והשיבו בשעה שתיים בצהריים, ואמר להם שזה לא כדאי, כי באותה שעה יש הפסקה מסדרי הלימוד בישיבות ובכוללים, והציע שידחו את הפעולה לשעה ארבע, שאז מתחדשים סדרי הלימוד, ויש יותר זכות התורה.

כל קיום העולם הוא בזכות התורה, כמו שכתוב (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, והאריך בזה הנפש החיים בשער ד'.

ואמנם גם בשעה שאין עוסקים בתורה ממש, אם עוסקים בהכנה לתורה, וכגון שאוכלים וישנים לצורך לימוד התורה, זה גם נחשב כעסק התורה, וכן מבואר ברמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שאדם שאוכל וישן לשם שמים - כדי שיהיה לו כוח ללימוד התורה ועבודת השם, גם האכילה והשינה נחשבים לו כעבודת השם.

אם כן גם בזמנים שאי אפשר ללמוד, אם עוסקים במנוחה הנצרכת להמשך הלימוד, כמובן לפי הצורך ולא יותר מדי [ובספק יש לנקוט לחומרא שלא להתאמץ יותר מהכוחות], המנוחה שהיא לשם שמים נחשבת כעסק התורה. אבל המציאות היא שלא כולם מתכוונים במנוחת בין הסדרים ממש לשם שמים, ממילא מה שיש כאן שיעור קבוע בשעות בין הסדרים, זו זכות

מיוחדת, שמגינה על מה שחסר תורה בשעות אלו, וזו באמת זכות גדולה מאד.

אנחנו זקוקים לזכויות, וזה תלוי בבחירה, אך גם בסייעתא דשמיא, לזכות להיות דבקים בתורה. יהי רצון שנזכה כולנו להיות דבקים בתורה!

חיים של תורה

**תשובות מרן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי זצוק"ל
נעוך ע"י הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א**

"אחר כך לקחתי את דם הברית שיצא מהתינוק, וכתבתי עם הדם שם הוי-ה. והיה זה לפלא שזמן קצר אחר כך נפתחו ארובות השמים, וירדו גשמי רצון ברכה ונדבה, והעיר מארקיש צהלה ושמחה. והיה קידוש השם גדול בעיני כל הגויים, עד שאמרו עליי שאני 'חכם הגשמים'..."

בדיני גניזה וכבוד הספרים

ציפורן שהשתמשו בה לברית מילה

שאלה: לפי מה שמביאים הפוסקים שמסמר שהחזיק את נרתיק המזוזה אסור להשליכו לאשפה, האם מוהל המשתמש בציפורנו לפריעה בברית המילה, יהיה אסור לו לזרוק את הציפורן לאשפה, אלא יצטרך דווקא לשורפה?

תשובה: אם משתמש המוהל בציפורן גם לצרכים אחרים, אין לכאורה בעיה, אך אם משתמש רק לברית מילה, יש לדון.

("טובך יביעו", ח"ב, פרשת ראה, עמוד רצ"ג)

לחפש אחרי ספרים בקשיים

שאלה: כתב בספר לקט יושר יור"ד (עמוד 39) בשם התה"ד שאמר שאותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שלחנות, כשיושבים במקומם הופכים השולחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים, לא טוב הם עושים, אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול, זכור באותו מעשה מה שרוצה ללמוד, והאם לפי זה יש לחפש לכתחילה אחר קשיים, ובתנאי שאינם מפריעים למהלך הלימוד?

תשובה: אין לחפש.

("בתורתו יהגה", להג"ר דוד פלק שליט"א, ח"א, עמוד 22, אות ל"ד)

לשבת על ספסל שמונח עליו ספר

שאלה: כתב ברמ"א יור"ד (סימן רפ"ב

סעיף ז') שאסור לשבת על ספסל שמונח עליו ספר. ע"כ. ספסל שמחולק למושבים נפרדים, האם כשמונח ספר על אחד המושבים מותר לשבת במושבים הנותרים?

תשובה: אם אפשר להרים מושב אחד בלי השני מותר.

("נקיות וכבוד בתפילה" להג"ר יאיר יששכר ינאי שליט"א, בסופו תשובות מהגר"ח קניבסקי זצ"ל, עמוד קפ"ח אות קל"ז)

להניח ספר מתחת מיטת תינוק לסגולה

שאלה: האם מותר להניח ספר לסגולה במיטת תינוק או מתחת למזרון? תשובה: אין לעשות כן.

(שם אות ק"מ)

קיפול ראשי דפים בספר לסימן

שאלה: האם מותר לקפל ראשי דפים של ספר לסימן, שלא יצטרך לחפש אחר כך את המקום שלומד בו? תשובה: אין ראוי לעשות כן.

(שם עמוד קפ"ט אות קמ"ד)

עיתון אם צריך גניזה

שאלה: עיתון שיש בו מעט דברי תורה האם צריך למיין את הדברי תורה או שאפשר להניח את כל העיתון בגניזה?

תשובה: אם יודע שיש דברי תורה אין צריך למיין ואפשר לשים את כל העיתון בגניזה, אבל אם אינו יודע אם יש דברי תורה אין צריך לחשוש שיש דברי תורה ויכול להשליך לאשפה.

(שם עמוד ק"צ אות קנ"א)

שמות שטעונום גניזה

שאלה: האם שם ה' באופן כזה: ה' או ד', טעון גניזה?

תשובה: החזון איש אמר שאם כתוב ה' יש קדושה, וכשכתוב ד' אין קדושה. (שם עמוד קצ"א אות קנ"ג, ויש שם עוד תשובות מענייני כבוד בספרים וגניזה, בעמודים קפ"ו - קצ"א, וסמכנו על המעיין שם)

כתב את "שם ה-ו-י-ה" עם דם הברית

שאלה: אחד הסיפורים המרטיטים המסופרים על הרב חמוי עוסק בתקופה שבה לא ירדו גשמים עד סוף חודש אדר א', והקהל כבר התענה והתפלל דיו, וכל העולם בוכה ומבכה, וגשמים אין. הדבר אירע בעיר מארקיש שבמרוקו, ובאחד הלילות חלמו שני תלמידי חכמים גדולים בעיר, שלמחרת יבוא אליהם חכם גדול אחד, 'ואם תכריחוהו להתפלל עליכם ועל גשמיכם, יענהו האלוקים בגשמי רצון ותהיה שנה מבורכת'.

השמועה על דבר החלום התפשטה בכל רחבי העיר, ועתה המתינו התושבים בדריכות מרובה, לראות מי הוא החכם שייכנס בשערי העיר בבוקר. והנה, באותו לילה ממש, היה הרב חמוי במרחק קצר מאוד מהעיר מארקיש... וכך הוא מספר: "ואני בתומי אלך, ובבואי לעיר מיד יצאו לקראתי שני החכמים הללו, ובתוך זמן קצר באו כל ישרי-לב, וניצבו עליי כמו גז כל העם מקצה, ואמרו 'אבא, הב לך מטרא, למה נמות לפניך, כי בחלום אמרו לנו שתתפלל אתה ויעננו האלוקים'..."

ולא יכול היה הרב חמוי לסרב להם, וגזר עליהם ביטול מלאכה, והלך עימם להתפלל בבית העלמין, וספר התורה יוצא לרחובה של עיר. אחר כך אמר דברי כיבושין הנוקבים חדרי לב, עם ויידויים וסליחות, ו-101 פעם אמרו 'ויעבור', ו-230 קולות שופר, ונתנו העם הרבה צדקה, עד שממש נמס לב העם כמים, וגעו כולם בבכיה והרוו הארץ בדמעות עיניהם אנשים נשים וטף.

וכאן מוסיף הרב חמוי דבר חידוש שעשה באותו יום לפני העם. 'ומאת ה' היתה זאת שבאותו היום עצמו, היתה ברית מילה בעיר, והלכתי ודרשתי גם בברית ועשיתי תפילה גדולה, ואחר כך לקחתי את דם הברית שיצא מהתינוק, וכתבתי עם הדם שם הוי-ה'. והיה זה לפלא שזמן קצר אחר כך נפתחו ארובות השמים, וירדו גשמי רצון ברכה ונדבה, והעיר מארקיש צהלה ושמחה. והיה קידוש השם גדול בעיני כל הגויים, עד שאמרו עליי שאני 'חכם הגשמים'..."

שאלתי את גיסי הגר"ח קניבסקי, כיצד הוא מסביר את הסיפור שכתבתי שם הוי-ה בדם הברית, ואמר לי:

תשובה: מן הסתם הגאון התימני ידע בוודאות שלאחר שיעשה מעשה כזה, הגשמים בוא-יבואו, ואם כן ברור שמותר לעשות זאת, מפני פיקוח נפש, וכשם שאלוהי הנביא טימא עצמו לבן האלמנה, למרות שהיה כהן, משום שהיה ברור לו שיחיה.

("קול ברמה", גליון 229, תמוז תשס"ב, עמוד 24)

להניח שערות מהזקן בספר

שאלה: מנין יש מקילים להניח שערות זקנם בספר, אולי ע"פ הקבלה מותר?

תשובה: אין לעשות כן.

("גניזת הקודש", להג"ר יחזקאל פיינהנדלר שליט"א, עמוד רנ"ח, אות י"א)

ליכנס עם ספרים לבית הקברות

קו) שאלה: בספר בני יונה (יור"ד סימן רפ"ב) כתב שאסור ליכנס עם ספרים לבית הקברות משום לועג לרש, נקטינן כוותיה?

תשובה: אם מכסה בודאי מותר.

(שם, עמוד רנ"ט, אות כ"א)

סיפורי חז"ל המעובדים לילדים להניחם על הארץ

קז) שאלה: הגרי"ש אלישיב שליט"א [זצ"ל], אמר לי על קלפים של משחקים לילדים שיש בהם הלכות שמותר לשחק בהם על הריצפה כי נועדו לכך, האם הדין כן גם בסיפורי חז"ל המעובדים לילדים, יהיה מותר להניחם על הארץ?

תשובה: מסתבר דלא.

(שם, עמוד ר"ס, אות כ"ו)

להניח ספרי חול במדף עם ספרי קודש

קח) שאלה: להניח ספרי חול (חשבון, סיפורים וכדומה) במדף עם ספרי קודש מותר?

תשובה: אסור.

(שם, אות ל"א)

קודה בספר כדי לכורכו

קט) שאלה: הקודח בספר כדי לכורכו, האם כשהספר היה בשימוש, פירורי הקידוח טעונים גניזה?

תשובה: צריך גניזה.

(שם, עמוד רס"א, אות ל"ו)

פסוק במאונך אי צריך גניזה

קי) שאלה: האם מועיל לכתוב פסוק במאונך שלא יצטרך גניזה?

תשובה: לא מועיל.

(שם, אות ל"ח)

פסוק בעיגול אי צריך גניזה

קי"א) שאלה: אם כותב פסוק בעיגול כמו קשת טעון גניזה?

תשובה: כן.

(שם, עמוד רס"ב, אות ל"ט)

ביתוב "משיב הרוח ומוריד הגשם" אי טעון גניזה

קי"ב) שאלה: "משיב הרוח ומוריד הגשם", או "מוריד הטל", או "לא תרצח", כיתובים אלו מותר לזרקם לאשפה, או שטעונים גניזה?

תשובה: יתכן שצריך גניזה.

(שם, אות מ"ב)

עוגה שכתובים עליה פסוקים

קי"ג) שאלה: עוגה שכתוב עליה פסוקים (המבואר ברוקח גבי המכניס ילד לתלמוד תורה), האם מותר לאוכלה? ואם מותר, מדוע הרי מבזה פסוקים?

תשובה: נעשה לכתחילה לאכילה.

(שם, עמוד רס"ה, אות ס"ב, וע"ש בספר גנזי הקודש הרבה שו"ת בעניינים אלו)

אורות אילת השחר

עובדות והנהגות ותשובות ממרן בעל 'אילת השחר' זצוק"ל מתוך הספר 'כאיל תערוג'

נשאל רבנו על ילד בחיידר וכיתה ח' שבתוך הזמן בחיידר לומד יפה מאד, ואילו בבין הזמנים שאין מסגרת אינו רוצה ללמוד... האם ללחוץ עליו שילמד? וענה רבנו: לא רק הוא, גם המבוגרים כך...

הנהגות להורים

סיפר ראש ישיבת תורת חסד באלעד הג"ר מאיר בן שלמה:

בערך בשנת תש"ס נשלחתי ע"י אמי שתחי' לרבנו והגרמ"י ליפקוביץ כדי שישלחו מסר לכנס מחנכות גדול שהתקיים אז. ואמרו שניהם מסר דומה, כל אחד בסגנון שלו:

רבנו אמר: אם אתה נותן סטירה לילד, הרי אם אתה צודק – נו, אבל אם אתה לא צודק... ולאידך גיסא אם אתה נותן לטיפה לילד, אם אתה צודק – טוב מאוד, וגם אם אתה לא צודק [אז] מה קרה. והגרמ"י ליפקוביץ אמר: היום אין שמאל דוחה בכלל. רק ימין מקרבת, כי היום אין כח במקבלים לשמאל דוחה. ורבנו הוסיף ואמר: בהנהגת שמאל דוחה יש לעתים תקלות שאי אפשר לתקנם.

בחור שמתקשה לקום בבוקר מוקדם, לא להעיר אותו, אביו או אמו, יותר מפעמיים בשום אופן, אפילו עובר זמן ק"ש דאורייתא. והטעם, מפני שהנוק רב יותר מהתועלת; כי חלק גדול מהסכסוכים, מריבות וריחוקים בין אבות לבניהם מתחילים על רקע זה. צריכים לחכות שהוא מעצמו ירצה להתעורר ואז הוא יצליח. ובינתיים להתפלל לה' (דבר זה נאמר בפומבי בכנס חינוך בתשס"ט, ושמעתי מפיו בהרחבה קצת).

אמר רבנו: כשמשכיבים את הילדים ואמרו להם לישון, לא כדאי ללכת בחזקה ובתקיפות ובצעקות שילכו לישון, אלא פשוט להעלים עין. ושאלתי האם זה מצד דברי הגמ' בגיטין 'הלכך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה?' ואמר: באמת זה כך, אם מדברים בתקיפות לא מתקבל.

נשאל רבנו על ילד בחיידר (כיתה ח') שבתוך הזמן בחיידר לומד יפה מאד, ואילו בבין הזמנים שאין מסגרת אינו רוצה ללמוד... האם ללחוץ עליו שילמד? וענה רבנו: לא רק הוא, גם המבוגרים כך... מי לומד יותר, אברך בכלל או

ר"מ בישיבה? ענית: ר"מ בישיבה קצת יותר... אמר לי – קצת? הרבה יותר!... יש לו מחייב... אך ללחוץ לא כדאי, כשיגדל יבין את ערך הלימוד (רשימות הגר"י סוקל).

כיו"ב נשאל על ילד בן עשר שהוא תלמיד חרוץ ומצטיין ולומד בדר"כ עם רצון וחשק, אבל בבין הזמנים אינו פותח ספר, עכ"פ לא ברצון, האם להכריחו ללמוד בבין הזמנים? ואמר רבנו: אם תכריח אותו זה ימאס עליו.

אברך שאל את רבנו על שבנו מגלח את זקנו והוא אינו מרוצה מזה, כיצד להגיב? והשיב: ודאי שלא יוכיחו בתקיפות, וראי' מגמ' (קידושין לב, א) בעובדא דרב הונא ורבה בריה דהקשו בגמ' ודלמא רתח וקעבר אולפני עור לא תתן מכשול, וכתבו בתוס' וצ"ל שהודיעו קודם לכן [דמוחל ליקריה אם ירתח], הרי שאף אז הי' גורם שבנו יכעס. אלא יאמר לו פעם אחת שאינו מרוצה מכך. אבל אם מוכיחים בתקיפות רק מפסידים מזה.

ת"ח צעיר נכנס ושאל את רבנו: מה עושים כשהילדים משתובבים, קופצים ומתפרעים, לדוגמא בשולחן שבת, האם ראוי להכות ילד? מיד כשרבנו שמע את השאלה נדרך, הזדקף והרים את קולו: 'אם תכה אותו הוא יהיה פרא אדם!' וכפל דבריו. והוסיף: 'אולי לפעמים אפשר מכה קטנה על היד', והדגים... ('נר לשולחן שבת'). והביא רבנו את דברי הגמ' (מכות ח, א) 'אף על גב דגמיר', דהיינו שכונת שלמה המלך לייסר גם ילד שבאופן כללי בסדר, ולא רק ילד בעייתית.

בליל שב"ק פר' שופטים תשס"ח לאחר תפילת מעריב בבית רבנו, שאלתי: כיצד יש לנהוג בסעודות שבת בבית עם ילדים קטנים, שאין להם סבלנות לשבת ליד השולחן, האם כדאי לקצר את משך זמן הסעודה, או שהסעודות תמשכנה כרגיל, והילדים יתעסקו במשחקיהם? והשיב רבנו: "למה לקצר?! ישחקו...? שישחקו!..." (באילי שחק)

נשאל רבנו: אבא שהעניש את בנו ונתברר שזה היה בטעות, האם צריך לבקש ממנו מחילה?

השיב רבנו שלא יפסיד באם יבקש ממנו מחילה, ובאם לא יבקש הילד ירגיש שאין צדק בעולם.

אברך שאל את רבנו שהנה בחוה"מ מוקרנים סרטים והבנות רוצות ללכת לראות סרט, האם לתת להם ללכת או לא? רבנו אמר: כתוב וכוף את יצרנו. רואים שאפשר לכוף את היצה"ר, אבל אתה יכול את שלך אבל לא את של ילדך. ותדע לך שיש להם יצה"ר גדול מאד. והאברך שאל מה למעשה? רבנו אמר לו: אתה צריך לפצות אותם במשהו אחר, כי אם לא, בת ממורמרת בבית זה הרבה יותר גרוע. האברך מספר שבאותו חוה"מ לקח אותם לטיול גדול, ועד היום, שמונה שנים אחרי כן, עדיין הילדים זוכרים ומזכירים את הטיול המוצלח שהיה במקום ללכת לסרט (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן).

חינוך לדבר אמת

תלמיד אחד שאל את רבנו: האם עליו להתנהג עם בנו על פי מה שכתב הגר"א באיגרתו, שיש להכות על שקר ללא רחם. השיב לו רבנו: 'אם תכהו כן, אזי משקר אחד ששיקר עד עתה ישקר כמה שקרים...' והיינו, שלא בכל דור ולא בכל מצב אפשר לקיים את דברי הגר"א כפשוטם, שהלא הדברים נכתבו לבני משפחתו שהוא הכיר את דרגתם. ודאי שיש ליטול לעצמנו מוסר מאיגרת הגר"א, אבל לפעמים יש ליטול את גופן של דברים – שיש לחנך היטב להתרחק מהשקר מאוד, כמו שהזהירה התורה 'מדבר שקר תרחק' – אבל לא את ענין ההכאה ללא רחם.

פעם סיפר אחד לרבנו כי הוא מכה את בנו מכה רבה על דבר שקר. אמר לו רבנו: 'וכי את כל מה שכתוב באיגרת הגר"א אתה מקיים? האם למשל אתה חוסם את פיך מדיבורים אסורים כפי שכתוב שם?'. ופעם אמר רבנו כמשיח לפי תומו: 'אב מכה את בנו ללא רחם על שקר גם כאשר הוא עצמו שקרן גדול...'. סיפר הרה"ג ר"ד ישראלזון:

יום אחד מתקשר אלי אברך בשעה 12 בלילה, שיש לו שאלה דחופה לשאול ואין לו את מי, מי ער בשעה כזו? מה השאלה: נודע לו כי בנו, ילד כבן 9 פשוט שיקר אותו באיזה ענין תקופה ארוכה, היה זה בדבר שהאבא התנה עם הבן שיעשה משהו והבן פשוט שיקר, והנה עוד מעט מגיע הבוקר, הילד מתעורר, ואני מוכרח לדעת כיצד ומה להגיב לו על זה. הרי השל"ה אומר שעל שקר לא לוותר בכלל אלא להעניש חזק – מה עושים? טוב, מי ער בשעה כזו? כמובן רבנו, הלכתי דפקתי והוא פותח, אמרתי לו את כל השאלה, ואז הוא אומר לי: כולנו משקרים קצת. האבא לא משקר אף פעם? אם הבן משקר כנראה למד קצת מהאבא... ולמעשה שלא יעניש אותו, אלא יראה לו שהוא תפס אותו בשקר – כדי שהבן יראה שלא משתלם לבן לשקר, ויזהיר אותו על להבא. הדור שלנו הוא לא דור כמו השל"ה.

דוגמא אישית

שח הגר"ש בן רבנו:

אבי תמיד היה אומר שדוגמא אישית זה העיקר. פעם נשאל, מה יעשה אבא שאינו ת"ח אבל מוקיר רבנו, וכי לא יוכל לגדל בן כהגר"ח קניבסקי? ואמר לי שהאבא יחנך כמה שיכול, והבן יראה בישיבה דוגמאות אישיות וכך יגדל, אבל בלי דוגמא אישית לא יוכל לצאת ת"ח.

נשאל רבנו בועידת חינוך (שבט תשס"ח) ממחנכים המבקשים לקיים כנס שנתי, בו יפגשו צוות הת"ת עם ההורים כדי שיהיו שותפים בחינוך הילד בחיידר – איזה מסר להעביר להורים? וענה: צריך להגיד להם להיות דוגמא. אם הורים לא מתנהגים בבית כראוי, תדבר תדבר, זה לא שווה כלום, זה יכול רק לקלקל.

נוכחות ההורים והיעדרותם

רבנו סיפר פעם שהלך לנחם אלמנה שבניה לא הולכים כל כך בדרך הישר, ואמרה לו: הסיבה שהילדים שלנו יצאו כך היות ובעלי נעדר מהבית כל

השבוע, ואני הייתי צריכה לגדלם לבד. ואמר רבנו שהיא צודקת (צדיק כתמר יפרח).

הייתה משפחה אחת שעקב חולי של בתם נסעו ההורים לחו"ל, ורצו שהילדים האחרים יבאו בעקבותם והיה על כך ויכוח. השכנים והמקורבים שלהם טענו שהמקום שבו נמצאים באמריקה מסוכן ברוחניות ולא כדאי שיסעו, והאבא טען שהוא מכיר את הילדים שלו ויותר טוב שיהיו לידו. החליטו שישאלו את פי רבנו. ואמר שלא יסעו. טענו לפניו את דברי האבא, שהוא מכיר את הילדים וסבור שיותר טוב שיהיו אתו. שחק רבנו ואמר: הורים היום יודעים לחנך? מאיפה האבא יודע מה טוב, הרחוב בחו"ל מסוכן מאוד, האבא יודע?! אבא יודע?! אמרו לו שיש בת אחת שהיא לומדת בכיתה מקדמת וצריכה תמיכה רגשית יותר – ולא הסכים, ואמר שגם היא תישאר בא"י עם כל ששת הילדים הנוספים, ואפי' שהאבא טען שהוא יודע שיותר טוב בשבילם שיסעו.

ילדים עם בעיות

אמרתי לרבנו על ילד שסובל מאיזו בעיה והופך את כל ביתו, ואמו כבר מתמוטטת. והשיב רבנו: הכל מידות רעות. שאלתי מה העצה? השיב: כמו כשאומרים קדיש על נפטר מצילו מגיהנם, וכל פעם שאומרים עוד קדיש מועיל כל פעם עוד קצת, כך שיתפללו, וכל פעם יועיל עוד קצת ויועיל עוד קצת.

נשאל רבנו על בחור שיש לו בעיות ואפשר לעזור לו ע"י טיפול וכדורים, אבל האמא לא מסכימה בשום אופן כיון שזה יכול להזיק לו בשידוכים, האם לשמוע לאמא או לא? והשיב רבנו בחכמה ובפשטות: 'אם לא יטפלו בו ודאי שזה יזיק לו בשידוכים, אז צריך לטפל בו'.

שינה

סיפרו לרבנו על ילד אחד שקם בבוקר בשעה שש, כי יש להם מסגרת שלומדים לפני התפילה, ועתה התחיל ללכת ל'מתמידים' הנמשך עד תשע בערב. ונסתפקו האם אין זה עומס מדי גדול על ילד שטרם מלאו לו י"ג? ואמר רבנו: אה"נ, צריך לראות שעכ"פ יישן שמונה שעות בלילה (כשחר אורך).

לבוש

אברך ממוצא ירושלמי מתושבי שיכון ה' בבני ברק ביקשני לשאול את רבנו אודות בנו המגיע לגיל בר מצוה, וכיון שהוא מתחנך במוסדות ליטאים וכל חבריו לובשים חליפה קצרה, מבקש הבן לשנות ממנהג אביו הלבוש חליפה ארוכה ושטריימל בשבת, וללבוש חליפה קצרה, ושואל האברך כיצד עליו לנהוג עם בנו?

הורה לו רבנו שיאפשר לבנו ללבוש חליפה קצרה, ונימק שאם כרגע ילבש חליפה ארוכה ובהמשך יחליף לחליפה קצרה יחשב הדבר לקלקול וירידה, ולכך עדיף שמלכתחילה ילך עם חליפה קצרה (שיעורי הגרמ"ב זילברברג, והיו מקרים שענה באופ"א).

לפני כשלושים שנה היה בחור ממשפחה מכובדת שהתקשה לעמוד במסגרת והחל לרדת ברוחניות. אברך יקר החל להתעסק עמו ולהחזירו למוטב, ולאט לאט הצליח להחזירו למסלול, אך משפחתו נהגה ללכת עם חליפה ארוכה, וכך גם הוא נהג עד שהתדרדר, וכעת הסכים לחזור למוטב בתנאי שיתחיל לבוש חליפה קצרה, ואביו התעקש מאוד ולא יכל בשום אופן להסכים לזה. האברך שטיפל בנער היה חסר אונים, והציע לאבי הבחור כמה שמות של רבנים שילך להתייעץ עמם. אבי הבחור החליט ללכת לרבנו, ואכן הגיע אליו וסיפר לו את כל הסיפור. שאל אותו רבנו: האם כעת הבחור לובש חליפה או לא? ואמר לו שכעת הוא לא לובש שום חליפה. ואמר רבנו לאבא: אם עד עכשיו הוא היה לובש חליפה ארוכה וכעת עובר לקצרה, הרי יש כאן שינוי ממסורת המשפחה, אבל כעת שהוא בכלל לא לובש חליפה, ואם הוא יתחיל ללבוש חליפה קצרה הוא בשלבי התקדמות, וממילא אי"ז נקרא שהוא משנה מהמסורת. האב השתכנע, והבחור חזר בס"ד למוטב וכיום הוא ת"ח מופלג (מפי רא"ל).

מתיקות התורה

מאוצרותיו של מרן עמוד ההוראה רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

גופו], ולפיכך אין לו אלא שכרו כפועל בטל. ולדבריהם אין לרופא אלא שכר בטלה שלו, שאם

היה בטל מן הסלע והתנה עמו נותן לו את הסלע. ולא מסתברא, דכיון דמדמינן ליה לחלוץ לה על מנת שתתן מאתים זוז, דלא רמיא עליה חיובא ממש למיחלץ, ואי כניס לה לאו איסורא עביד, שמע מינה דלאו חיובא דמצוה הוא, אלא דינא הוא דלא מיחייב איניש בתנאין בשעת הדחק ביותר מכדי דמים, הא בשכר רופא ששווה כל כסף הוא חייב ליתן כל מה שהתנה לו, ואף על פי שמצוה עליו לרפאות, אף בורח נמי מצוה עליו להציל אלא כל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא אם נזדמנה לו ולא רצה לקיימה אלא בממון אין מוציאין מידו ואין מפקיעין ממנו חיוב שלר, עכ"ל. ואם כן אולי אף בנידוננו, למרות שלא היה חייב להביא לו את הלחם, בכל זאת התנאי שנקבע בשעת דוחק לא חל.

אולם למעשה נראה פשוט שאין לטעון טענה זו, מאחר ובעת צרה וצוקה כזאת, מחיר הבית הוא באמת שווה לפרוסת לחם, ויעוין במסכת גיטין (דף נו ע"א) לגבי מרתא בת בייתוס, העשירה הגדולה של ירושלים, שכאשר

נשרפו אוצרות התבואה קודם החורבן, שלחה את עבדה לקנות עבורה מזון. משנודע לה שלא נותר מאומה, מספרת הגמרא אפיקתא לכל דהבא וכספא, שדיתיה בשוקא, אמרא האי למאי מיבעי לי, והיינו דכתיב 'כספם בחוצות ישליכו', כלומר, מרתא בת בייתוס השליכה את כל רכושה באמרה שאין הוא נצרך לה כלל. מדוע מספרת לנו הגמרא פרט זה? אולי בכדי ללמדנו כי האוכל בזמן כזה שווה כל מחיר שבעולם, ואין כלל ערך לכסף ולזהב. ואם כן אף בנידוננו בעת צרה ורעב אצל עם ישראל, זהו המחיר האמיתי. ויעוין גם ברמ"א (ח"מ סימן קט ס"ג) שבשעת מלחמה הבתים באמת שווים

פחות מהרגיל בשאר שנים.

אולם יתכן לומר שהמקח בטל מטעם אחר, והוא שיתכן שהבית של העשיר לא נחשב 'ברשותו', שהרי הנאצים ימש"ו הלאימו את רכוש היהודים, ולא היה ביכולתו להוציא את הבתים בדיינים, ויעוין בנתיבות המשפט (סימן שסג סק"א) שכתב שכל הטעם שאין יאוש מועיל לקרקע הוא, הוא מפני דאינו מועיל יאוש רק בדבר שיצא מרשותו, אבל בדבר שהוא ברשותו, לא מועיל יאוש, ומש"ה במטלטלין דתיכף בשעת גזילה יצאו מרשות הנגזל, מיד חשובין אינו ברשותו לגבי הנגזל, דהא גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ומש"ה מועיל יאוש, ולכן בקרקע דיכול להקדישו דקרקע אינה נגזלת וחשיב ברשותו, וכיון דברשותו הוא לא מועיל יאוש. ולפי זה כתב הנתיב"מ שאם אינו יכול להוציא הקרקע בדין, כגון שאין לו עדים דחשיב שאינו ברשותו דאינו יכול להקדישו שוב, וכיון דחשיב שאינו ברשותו, מועיל יאוש גבי קרקע. וכן אם היה אפשר לאשכוחי אבידה גבי קרקע היה מועיל ג"כ יאוש, רק שאי אפשר לאשכוחי אבידה גבי קרקע, יעו"ש. ואם כן בנידוננו שאי אפשר היה להוציא את הבית מידי הארורים בדיינים, יתכן שנחשב לאינו ברשותו, וממילא אי אפשר היה למכור אותו, וצ"ע.

חשוקי חמד כתובות דף צז עמוד א

מכר את ביתו בשואה תמורת פרוסת לחם, האם יכול לחזור בו?

שאלה מעשה שהיה בימי השואה שיהודי שהיה עשיר גדול הרגיש שהולך למות מרעב, ואמר שמי שיתן לו פרוסת לחם להחיות את נפשו, הוא מוכן לתת לו עבורו את כל ביתו הגדול. יהודי אחר ששכב לידו שמע דבר זה ואמר שמוכן למכור לו את פרוסת הלחם שבידו תמורת הבית, ואכן ביצעו את המכירה עם קנין כדין. למחרת הגיעו צבאות בעלות הברית ושחררו את כל היהודים, ובא היהודי הקונה, לתבוע את הבית שקנה. נענה לו העשיר שכל ההתחייבות לא היתה אלא מאונס, שהייתי על סף מות, ולכן אין בהתחייבותי כלום, ולכן אינו מוכן לתת את כל ביתו. עם מי הדין?

תשובה נאמר בבבא קמא (דף קטז ע"א) הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו, ורצה לחצות את הנהר כדי שלא יתפסוהו שומרי בית האסורין. אמר לו לבעל המעבורת: טול דינר [שהוא סכום גדול בהרבה מהמקובל לשלם עבור העברה במעבורת], והעבירני את הנהר. אין לו לבעל המעבורת אלא שכרו הרגיל. שיכול הבורח לומר לבעל המעבורת משטה אני בך, ולא נתכוונתי לתת לך סכום כה רב, אלא אמרתי כן על מנת שתסכים

להעבירני את הנהר. וכן נפסק להלכה בשו"ע (ח"מ סימן רסד ס"ז), יעו"ש. וכתב הרמב"ן ביבמות (דף קו ע"א): ושמעיון מינה, דמי שהוא חולה וסמנין ביד חבירו שוין עשרים, והתנה עליו ליתן הרבה בדמיהן מחמת אונס חליו, אין לו אלא דמיהן. אבל רפאהו יש לו שכרו משלם, שחכמתו מכר לו והיא שווה דמים הרבה.

וכעין זה נאמר בתורה (בראשית פרק כה, כט - לד) שעשו בקש מיעקב שיתן לו נזיד עדשים, ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים, ויש מרבותינו שמשבירים, כי חשש יעקב שהיות ותקף את עשו בולמוס של רעב, והיה במצב של סכנה, וכפי

שאמר: "הנה אנכי הולך למות", אם כן אולי למחרת יבא ויטען כי כל מכירתו היתה באונס ואינה כלום, שכן מחמת אונס הסכנה הסכים למכור. על כן נתן לו יעקב לחם - על מנת שיאכל, ישיב את נפשו ויצא מכלל סכנה, וכעת נמצא כי כבר אינו אנוס על מכירת הבכורה בעבור נזיד העדשים, וממילא כל מכירתו ברצון גמור.

ויש לדון אם בשאלתנו יוכל העשיר לטעון כלפי חבירו 'משטה הייתי בך', כשם שיכול לטעון כן החולה שקיבל את התרופות מהרופא. דלכאורה בנידון דידן לא היה כל חיוב על בעל המזון לספק ממזונו לחבירו, שהרי 'חייך קודמים', ובשעת רעבון בודאי שכל פיסת מזון הכרחית, אם כן אולי לא קיימת כאן טענת משטה, ורק באופן שמחוייב אדם להציל את חבירו אנו אומרים שאין הניצל חייב ליתן לו אלא את שכרו. וכן מבואר בלשון המרדכי (ב"ק אות קעד) שכתב להסביר את טעם הדין של משטה אני בך: "וטעמא, דהוא מסוכן וחייב [הספן] להצילו וליטול שכר טורחו, והכי נמי מצוה להביא לו רפואה, אבל בשאר מלאכות [שאינן של מצוה], חייב לתת לו כל אשר התנה לו". [ויעוין עוד בנימוקי יוסף ביבמות (דף לד ע"ב מדפי הרי"ף), ובשיטה מקובצת (בב"ק שם)].

אולם יעוין בבית יוסף (יר"ד סימן שלו) שכתב בשם הרמב"ן וז"ל: "ויש מי שסבור דטעמא דבורח משום דחייב להצילו משום השבת אבדה [השבת

אוצרותיהם אמלא

פנינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'אוצרותיהם אמלא' מאת הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

הרב מבריסק הביט כה וכה ופנה אל יהודי בשם רבי אהרן דוד מלאכי זצ"ל, ששימש בדרך כלל כבעל התפילה הקבוע בתפילת ליל שבת: "רבי אהרן דוד, תבואו אליי במוצאי שבת לקחת ממני את הכפתור שלכם שנמצא מתחת לספה..."

מבריסק היה פשוט שדין פרוטה כדין מאה, והוא עם דיני ממונות לא רוצה להסתבך...

ועוד סיפר רבי משה אהרן מזכרונו:

אירע פעם בישיבת חברון שבתפילת מוסף של שבת התפלל ראש הישיבה הגאון רבי משה חברוני זצ"ל במקומו במזרח ללא טלית, אלא עם כובע לראשו, לתמיהת המתפללים. התברר שרבי משה היה צריך לצאת לרגע ופשט את טליתו והניחה בצד, וכשחזר ראה שמאן שהוא נטל בטעות את טליתו.

כל אחד אחר היה מתעטף בינתיים בטלית של המחליף, ומברר את הענין מאוחר יותר, שכן ההלכה מתירה להשתמש באופן זמני בטלית של מישהו אחר. אבל רבי משה לא רצה בשום אופן להסתמך על 'היתרים' המאפשרים לו לקחת את הטלית השניה, ולכן עמד והתפלל ללא טלית...

בספר 'דרך עץ החיים' המשרטט קוים לדמותו של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל 'אבן האזל', מסופר כמה עובדות מופלאות על זהירותו המופלגת בדיני ממונות בדקדוק נורא. לדוגמא, כאשר היה מקבל מכתב ובתוכו נמצא מהדק אשר צרף שני גליונות יחדיו, הקפיד להחזיר את המהדק לשולח.

כמו כן באחת השבתות נגע רבי איסר זלמן בטעות בכפתור שהיה מונח בסטנדר אשר בו השתמש בשעת התפילה. הוא לא ידע למי שייך הכפתור, ורוחו עגמה עליו – איך נגע בכפתור שלא שלו, ובמוצאי שבת ניגש תיכף לגבאי בית הכנסת לברר למי שייך הכפתור. ועוד כהנה וכהנה סיפורים מדהימים.

שמעתי מאבי מורי, כי כאשר בא המשגיח הגאון הצדיק רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל לשמש כמשגיח בישיבת פוניבז', ובאו תלמידיו מגייטסעדה וביקשו לשוחח עימו בלימוד, המשגיח סירב. כשנימוקו בפיו: "אם אדבר איתכם בלימוד, עלול אני להיכשל בגזל! מכיון שנשכרתי על ידי הישיבה לתפקיד אמירת השיחות, הרי שמחוייב אני להקדיש את כל מחשבותיי אך ורק למטרה זו!"

ועוד סיפר אודות הרב דסלר - תלמידו המובהק הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, רבה הנערץ של 'רמת השרון'. כי פעם אחת ביום חורפי וגשום עמד הרב דסלר בתחנת האוטובוס ברחוב רבי עקיבא בבני-ברק, והמתין לבואו של האוטובוס קו 54. לפתע עבר רכב מסחרי סמוך לתחנה, והנהג שהיה תלמידו של הרב דסלר בעבר, קרא לו מתוכו לעלות לרכב והוא יקח אותו למחוז חפצו.

הרב דסלר שאלו: "הרכב שלך?" והנהג השיב: "לא שלי, אבל אני סוכן של מפעל שמחלק את התוצרת שלו לחנויות". שוב שאל הרב: "והאם התנית מפורשות עם בעל המפעל שתוכל להסיע ברכב גם אנשים זרים?", והנהג משיב בחיוך ובבטחון: "אמנם לא התנית תנאי כזה עם בעל המפעל, אולם בטוחני שהוא מסכים בחפץ לב שאני יעלה לרכב את מי שאראה לנכון".

לאחר שוידא שוב שהנהג בטוח בדבריו הרב דסלר השתכנע, והתחיל לצעוד אל מדרגות הרכב. כמעט עלה, ופתאום עצר. הוא הרהר עמוקות והחליט לחזור שוב לתחנה, ולהמתין בה בקור ובגשם.

הגאון הצדיק רבי גדליה אייזמן זצ"ל סיפר, שכאשר רבו המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל לגיל שבעים וחמש, הוא ניגש לפטרונו, מרן הרב מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, וביקש להתפטר

"שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק: לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תִכִּיר פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר עֵינַי חֲכָמִים וְיִסְלַף דְבָרֵי צְדִיקִים: צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וְיִרְשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (טז, יח-כ)

הכפתור שנמצא תחת הספה בביתו של הרב מבריסק

אספר שני סיפורים נפלאים, שסיפר הגאון הצדיק רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, משגיח ישיבת קמניץ, המבטאים את גודל זהירותם וישרותם של גדולי ישראל בדיני ממונות, וכיצד לא נתנו לעצמם שום הקלה או עיגול פינות חלילה בתחום זה:

בצעירותו, היתה לו לרבי משה אהרן קביעות להתפלל ליל שבת במנייניו של מרן הרב מבריסק, הגר"ז הלוי סולוביצ'יק זצ"ל בביתו. הוא תיאר כי היו פעמים בהם הרב חש בטוב ואז ישב בחוץ במרפסת בזמן שלפני התפילה, וכל בני המנין ניאותו לאורו – אם בחידושי תורה, ואם במעשים מופלאים ועובדות מגדולי הדורות. אך היו גם פעמים בהם הרגיש הרב פחות טוב, ואז ישב בחדרו ולמד עם בניו כשכל החבורה ממתינה בחדר בו היו אוכלים, ובהגיע זמן התפילה נכנסו כולם פנימה ועמדו להתפלל.

פעם אחת אירע שהרב ישב בחדרו ולמד עם בנו הגדול, הגאון רבי יוסף דוב זצ"ל, ובעוד הציבור כולו עומד בחוץ במטבח, נכנס פתאום הרב וכולם קמו ממקומם. הרב הביט כה וכה ופנה אל יהודי בשם רבי אהרן דוד מלאכי זצ"ל [הערת עורך הקובץ: מדובר בסבי זצ"ל], ששימש בדרך כלל כבעל התפילה הקבוע בתפילת ליל שבת: "רבי אהרן דוד, תבואו אליי במוצאי שבת לקחת ממני את הכפתור שלכם שנמצא מתחת לספה. עכשיו אתם לא יכולים לקחת אותו כי

זה מוקצה לדעת כמה פוסקים, (ראה משנה ברורה סימן ש"ח סקל"ה) אבל במוצאי שבת תוכלו לבוא ולקחת..."

"על איזה כפתור הרב מדבר?" שאל רבי אהרן דוד בתמיהה, והרב השיב בפשטות: "ראיתי מבעד לחלון כיצד הבן שלכם מוצא ברחוב את הכפתור הזה, גוחן להרימו ולאחר מכן משחק בו עם חבריו עד ששכחו כאן מתחת לספה. כיוון שהכפתור ודאי היה הפקר נמצא שדינו כמצאיאת קטן שהיא לאביו, וכיון שראיתי כיצד הוא מצא את המציאה ועכשיו היא נמצאת אצלי מתחת לספה, הרי שנעשיתי 'שומר אבידה' שלכם... איני מחוייב לשמור שלא יארע לכפתור מאומה, ולכן אני מבקש שתבואו לקחת את הכפתור במוצאי שבת..."

דינים שלמים צירף הרב מכאן ומשם, והכל בגלל כפתור. תמה רבי אהרן דוד: "מדוע הרב עושה עסק כה גדול מכפתור?"

אך הרב מבריסק בכלל לא הבין את השאלה: "למה אתם אומרים כך? ... זה שלכם, ואני מחוייב להחזיר לכם את זה, אז תבואו לקחת את זה אחרי שבת, כי אני מחוייב לשמור על האבידה..."

הסיפור הזה מבהיל על הרעיון. אדם צריך לדעת שכל מה שכתוב בש"ס זה למעשה, וצריך לקיים את זה! מי היה מעלה על דעתו את צירוף הדינים הללו מכמה פרקים בש"ס בשביל דבר כל כך פשוט ערך? אבל אצל הרב

מתפקידו בישיבה. לדבריו, הוא חש כי כבר אינו יכול להתרכז במצוקות הבחורים, והוא טרוד יותר בעצמו ובענייניו הפרטיים. אמר לו הרב מפוניבז': "רבי יחזקאל! אני מוכן לשלם את משכורתכם רק עבור העובדה שהנכם לומדים ומתפללים בישיבה, והבחורים רואים זאת והדבר לתועלת עבודתם". אך רבי יחזקאל סירב בתוקף.

טענה אחת ויחידה הצליחה לשכנע את המשגיח להישאר בישיבה ולהאציל מהודו על תלמידיה: "כאשר אני אוסף תרומות לישיבה", אמר לו הרב, "אני לוקח כסף רק בתנאי שהתורם נותן את הכסף על מנת שאשתמש בו לפי שיקול דעתי האישי. בהעדר הסכמה לתנאי זה, אינני מקבל את התרומה. אם כן הכל על דעתי, ויכולים אתם להסכים לדברי שמגיע לכם כסף על כך..."

פניני פרשת השבוע

פנינים וסיפורים נפלאים, מתוך סדרת הספרים 'פניני פרשת השבוע' הרה"ג רבי אשר קובלסקי שליט"א

שלוש אופציות בפניו, אחת גרועה מהשניה, שלושתן מובילות למוות בטוח. לסטות ימינה - זה ליפול לתהום, זה ברור. לסטות שמאלה - זה להתנגש בהר. להישאר בנתיב - זה לתקוע את חרטום רכבו היישר בחרטום הרכב הצבאי המשוריין, מה שיהפוך את רכבו ואתו לפירורים קטנים. ריבוננו של עולם, מה עושים עכשיו?

לפרשת ראה - כח הצדקה

בגלל הדבר הזה יברכך (ט"ו, י)

בית הכנסת 'סודאי' בחולון, שעת בוקר מוקדמת יחסית. אינג' אליהו זרבי - מהנדס מיזוג מוכר, סיים להתפלל ופנה אל הגבאי: 'עשיתי את חישוב מעשר הכספים שלי, אני חייב לצדקה 1036 שקל. הנה לך הכסף, העבר אותו לצדקה בבקשה', ביקש אליהו, שלשל את הכסף לידי הגבאי, ויצא לעבודה. הוא כלל

לא חש שעשה משהו מיוחד, בוודאי לא פעולה שעתידיה להציל את חייו...

הוא יצא לכמה תחנות במהלך יום העבודה, כאשר בעיצומו של היום - נסע על הציר מבית לחם לאריאל שבשומרון, בכביש צר ומתפתל בשם 'כביש אלון'.

זהו כביש שאינו נוח לנסיעה: הוא צר מאוד, מצידו האחד הר תלול וסלעי, ומצידו השני פעורה תהום. הוא יוצא אל הכביש ומתחיל בנסיעה...

באחד מעיקולי הדרך, הוא רואה גי'פ צבאי גדול, הנוסע לכיוונו. בשבריר שניה הבחין כי הגי'פ נוסע בנתיב הנגדי שלו, כלומר - בנתיב שלו. עוד שבריר שניה, והוא מבין היטב כי זה עניין של

שניות עד להתנגשות חזיתית בגי'פ הכבד... הוא צופר, מסנוור, פותח את החלון ומנופף בעצבנות, אולם הנהג בגי'פ הצבאי כנראה לא מבחין בו, אין לדעת למה. מה שבטוח - שהוא ממשיך לנסוע בקו ישיר לכיוונו, שברירי שניה עד להתנגשות...

שלוש אופציות בפניו, אחת גרועה מהשניה, שלושתן מובילות למוות בטוח. לסטות ימינה - זה ליפול לתהום, זה ברור. לסטות שמאלה - זה להתנגש בהר. להישאר בנתיב - זה לתקוע את חרטום רכבו היישר בחרטום הרכב הצבאי המשוריין, מה שיהפוך את רכבו ואתו לפירורים קטנים. ריבוננו של עולם, מה עושים עכשיו?!

זהו רגע של חרדה, אימה ופחד שאין לתאר. התחושה היא שזה אבוד, כל אחד רוצה להילחם על חייו - אבל במקרה הזה - זה פשוט לא יכול לקרות. נקודה. שלוש האפשרויות העומדות בפניו - מובילות היישר לגן עדן. אין אופציה רביעית. לפניו חלקיקי שניה, מה הוא יכול לעשות?!

כלום! הוא מבין זאת היטב, ולכן בוחר לרדת אל השול השמאלי ככל יכולתו, תוך הישארות על הכביש. נכון, הרכב הצבאי בא ממש ממול, הסיכויים שלא יתנגש בו אפסיים. הוא צופר בכל הכח, וזועק 'שמע ישראל' מעומק לבו, מסרב להביט נכחו, לראות את הגי'פ נכנס ברכבו בעוצמה...

לפתע חש הדף עצום, לבו ניתר בתוכו. הגי'פ חלף על פניו, וברגע שאחרי האחרון - הנהג כנראה הבחין בו, והיטה את ההגה בחזות. רכבו נשרט, רעד קלות, אבל המשיך בנסיעה. וכן, הוא גם המשיך לחיות, עובדה שסיפר את הסיפור הזה...

כולו...

'לא באתי לחדש שצדקה תציל ממוות' - מסיים אליהו את סיפורו האישי, שסופר בגיליון 'איש לרעהו', 'הרי זה ברור וידוע. אבל מה שמדהים בסיפור שלי - שבבית דין של מעלה יש דיונים של ממש, כנראה נשמת אבי היתה מעורבת בהם. אין לדעת למה נגזר עלי למות, אבל אבי ז"ל גילה שהצדקה הצילה אותי לחיים!'

וללמדנו בא: יהודים יקרים, כשעני ניצב בפניו - ניתנת לנו הזדמנות, פותחים לנו שער שמימי. בידינו הדבר לנצל את עת הרצון, להשתמש בכסף גשמי, מגושם, חסר חשיבות ערכית אמיתית - כדי להציל את חייו, כדי לפעול עבורו בשמים, כדי להרעיף עליו שפע טובה וברכה. הבה נעשה זאת, ניתן צדקה מכל הלב, כמה שיותר, נעניק לעני ככל שנוכל ויותר - ובכך נזכה להתברך בכח הצדקה העילאי, ולפתוח לעצמנו שערי שפע ורחמים!

הסיבה לתמיכה הגוונה...

אל כ"ק האדמו"ר מסקולען זי"ע נכנס יהודי, הכרת פניו ענתה בו כי הוא נזקק. היה זה מחזה שגרתו בבית הרבי, בכל עת מצוא פנו אליו יהודים עניים ונזקקים, והוא היה מעניק להם צדקה ברוחב לב. מה שהפתיע הוא הסכום: הרבי העניק לאותו עני לא פחות מ-1000 דולר, טבין ותקילין, סכום גבוה במיוחד!

אחד מהמקורבים נזעק: 'הרבי, זה בסדר, אני בעד לתת צדקה, לא שאני נגד חלילה... אבל אלף דולר? וכי 100 לא מספיק? 180? - לתת לעני אחד, שאינו חריג במיוחד, 1000 דולר במזומן? והרי אנחנו מכירים אותו, הוא באמת

בוחר את הכתובות בפניצטה... מעכשיו הרבי יהפוך לכתובת קבועה שלו, כי הוא יודע שכאן הוא מקבל סכום הגון...

'הא גופא העניין' - השיב הרבי בחיך, 'גם אני מכיר אותו, הוא באמת לא מוכן ללכת לכל כתובת, רק למי שיתן לו סכום הגון. רציני לוודא שהוא באמת ישוב ויבקש ממני צדקה, שבכל עת שיעבור פה - יסור לכאן לבקש נדבתו.

כדי להבטיח שתהיה לי תמיד הזכות לתת לו צדקה - נתתי לו סכום הגון, שישתלם לו לבוא אליי!

מדהים. איזה מבט זך וטהור, כמה צלולה ההסתכלות הזאת על צדקה. אם יש מי שאינו בא אלא עבור סכום הגון - זו לא סיבה לא לתת לו אותו בגלל שיבוא עוד פעם, כי אם ההיפך - זו בדיוק הסיבה לתת לו את הסכום ההגון, להבטיח שיבוא שנית. כי הצדקה היא זכות כבירה, מתנה ממעל, כח נפלא, אי אפשר לוותר עליו!

עשרה מי יודע

קושיה בענייני דיומא ועשרה תירוצים מתוך 'קונטרס התשובות' בקובץ 'עיון הפרשה', בעריכת יהושע לינטופ שותי"ם נוספים מהרבנים הגאונים: רבי יהודה שמחה סטורץ שליט"א, ורבי שלום חזקיה שליט"א

לפרשת ראה

מדוע הוצרכה התורה להזהיר את ישראל, שלא ילכו אחרי הכנענים לאחר כשלונם?

השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך ופן תדרש לאלהיהם לאמר וגו' ואעשה כן גם אני (יב, ל)

פן תנקש, אונקלוס תרגם לשון מוקש, ואני אומר שלא חש לדקדק בלשון יוקש, שלא מצינו נו"ן בלשון יוקש, ואפילו ליסוד הנופל ממנו. אבל בלשון טירוף וקשקוש מצינו נו"ן, וארכבתה דא לדא נקשן (דניאל ה, ו), ואף זה אני אומר, פן תנקש אחריהם, פן תטרף אחריהם, להיות כרוך אחר מעשיהם (רש"י)

מה שפירש רש"י 'פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם' צ"ב, הא הכתוב איירי הכא לאחר שהכנענים ייהרגו, כדכתיב 'אחרי השמדם מפניך', וא"כ על פי השכל צריך היה הדבר להביא ריחוק מהם, לאחר שהוכח בעליל שאלהיהם עץ ואבן אין בהם ממש, ואין בכוחם לסייע לעובדיהם. וביותר, הרי כל סיבת הדבר שנגזר על הכנענים למות, היה משום שהיו עובדי ע"ז [וכמ"ש הרמב"ם (ספר המצוות מ"ע קפז): שצונו להרוג שבעה עממין ולאבדם, שהם היו שורש עבודה זרה ויסודה הראשון], וכיצד יתכן שלאחר השמדתם

בעבור חטאם, דוקא זה יגרום לעם ישראל ניסיון להיגרר אחריהם ולעשות כמותם. [ראה רש"י (ד"ה אחרי השמדם מפניך) ובשפתי חכמים. אמנם בתרגום אונקלוס שתרגם 'בתר' משמע שמפרש 'אחרי' כפשוטו, ושוב צ"ב. דו"ק במה שתרגם אונקלוס 'פן תנקש', ומה שפירש"י מהו 'פן תנקש'].

תירוץ א. שלא יעשה כמעשיהם לעבודת ה'

האור החיים (כאן) הקשה קושיה זו [וזה לשונו: אומר 'פן תנקש' וגו' אחרי השמדם, הלא אדרבא אחר שיראה שנשמדו לפניו לא ינקש אחריהם. וכן הקשה האלשיך (כאן): ראוי לשים לב, כי אדרבה בראותם כי הוא יתברך הורישם מפניהם, יכירו כי הבל המה ואין בם מועיל, וסחי ומאוס יהיו אלהיהם בעיני כל ישראל, ואיך יאמר 'פן תנקש אחרי השמדם' כו', כי אדרבה מאשר השמידם ה' יגעלו באלהיהם שלא הועיל למו. וכעין זה הקשו קדמונים נוספים כדלהלן].

והנה האבן עזרא והספורנו (כאן) ביארו, שכוונת הכתוב היא שלא יאמר שיעשה כן לעבודת ה', שיעבוד את ה' שבאותם מיני העבודה שהם עובדים לעבודה זרה, כי כל מעשיהם יתעב ה', שהרי אפילו את בניהם ובנותיהם ישרפו לאש לאלוהיהם [כמבואר בפסוק הבא. וראה להלן (תירוץ מ) מה שהוסיף הרמב"ן].

ולפי זה יש ליישב דברי רש"י (כאן), שכוונתו שירצו לעבוד את ה' באופנים אלו, ובאופן זה אין ראייה מכך שנשמדו שעבודתם אינה רצויה, שהרי יתכן לומר, שדווקא לעבודה זרה אין עבודתם רצויה.

תירוץ ב. יתכנו שתי טעויות בדבר

האור החיים (כאן) תירץ כעין זה, שהרואה את מיתת הרשעים עלול לטעות ולפרש הענין בשני אופנים: א. עבודה זו שעובדים הנכרתים היא עבודה חשובה, ולכן הקפיד ה' על כך שעשו עבודה זו לזולתו ולא לו, ועל כן הכריתם. ב. עבודה זו שעובדים הגויים אינה חשובה עבודה שה' יקנא עליה, והראיה שאין עובדים עבודה זו לה' [והיינו בעבודות כגון זריקת אבן למרקוליס, ועבודת הפעור, העברה למולך וכדומה], והטעם שהקפיד ה' להכרית את הגויים, אינו משום שעבדו עבודה כזו, אלא על שלא עבדו את ה' בעבודה הראויה, ועזבו את שאר המצוות.

וכל אחת מהמחשבות הללו מבטלות את התורה, שאם יכריע שהיא עבודה ראויה, יבוא לעבוד את ה' בעבודות ממין זה, ואם יכריע לומר שאינה עבודה כלל, יבוא לעשות אף כן לעבודה זרה, כיון שאין הענין נחשב כעבודה כלל.

ובא הכתוב להזהיר משתי הדעות הללו. וכנגד הטעות שעבודתם עבודה, אמר 'השמר לך פן תנקש אחריהם', וכפי שפירש רש"י (כאן), תטרף להיות כרוך אחריהם לעשות כמעשיהם, והיינו לעבודת ה', וזה שייך דווקא 'אחרי השמדם מפניך' וכנ"ל. וכנגד הטעות השניה, שזוהי עבודה בזויה ואינה נחשבת עבודה, ולא יקפיד ה' עליה, אמר 'ופן תדרוש לאלהיהם' וגו', שתאמר כיצד יעבדו הגויים עבודה בזויה כזו, שאיננה נחשבת עבודה, ועל כן אף אני יכול לעשות כן. והזהיר הכתוב שלא יאמר כן [וראה מה שהוסיף בביאור הפסוקים לפי זה].

תירוץ ג. באופן זה יש יותר עונש

עוד משמע מדברי האור החיים (כאן), שרש"י עצמו מיישב קושיה זו. ונראה שכוונתו למה שכתב רש"י בהמשך: 'אחרי השמדם מפניך', אחר שתראה שאשמדם מפניך, יש לך לתת לב מפני מה נשמדו אלו, מפני מעשים מקולקלים שבידיהם, אף אתה לא תעשה כן שלא יבואו אחרים וישמידוך. וביאר הגור אריה (כאן), שמה שנאמר 'אחרי השמדם' אין פירושו שצריך להזהר רק לאחר שהם נשמדים, שהרי אדרבה, צריך להזהר יותר קודם שהקב"ה משמיד אותם [וכקושייתנו]. אלא הפירוש הוא, שיהיה לך יותר עונש ויותר עבירה, אם תנקש בהם לאחר שתראה שאשמדם, ולכן צריך יותר להזהר בכך.

תירוץ ד. גדול עונשו של לבן משל תכלת

יש שהוסיפו לבאר, שבאמת לאחר שישמדו יש פחות נסיון, והיא הנותנת, שלכן מזהיר הכתוב באופן מיוחד על זמן זה, משום שבאופן זה שיש פחות נסיון, יש יותר עונש אם נכשלים. וכפי ששינונו במנחות (מג, ב): תניא, היה רבי מאיר אומר, גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר, הבא לי חותם של טיט, ולאחד אמר, הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו,

איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר, זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא [וכן פסק הרמב"ם (פ"ב מהל' ציצית ה"ט): קשה עונש מי שאינו מניח לבן, יותר מעונש שלא הניח תכלת, לפי שהלבן מצוי לכל, והתכלת אינו מצויה בכל מקום, ולא בכל זמן, מפני הצבע שאמרנו. וראה עוד באור ישראל (מכתבים ח, טו)].

תירוץ ה. צריך להתבונן

הרא"ם (כאן) ביאר בכוונת רש"י (כאן): עוד פירש הפסוק של 'השמר לך פן תנקש אחריהם אחרי השמדם', אחר שתראה שאשמדם מפניך יש לך לתת לב כו'. מפני שהמובן מזה הוא, שאחר זמן השמדם, תשמר שלא תנקש, וזה אין מובן לו, דאטו אחרי השמדם אתה מוזהר שלא תנקש, וקודם השמדם לא. לפיכך פירש ואמר, שאחר שתראה ההשמדה אשר אעשה בהם, ראוי לתת לב, שמפני מעשיהם המקולקלים השמדתים, והשמר שלא תנקש אחריהם ויקרה לך מה שקרה להם, שיבואו אחרי וישמידוך. ולפי זה יש ליישב, שבאמת הדבר תלוי בהתבוננות [לתת לב], שאם לא מתבוננים אפשר לחשוב שהם נשמדו בדרך הטבע.

תירוץ ו. שלא יסברו שהוא בצדקתם

באר בשדה (כאן) ביאר, שאחר שאשמדם מפניך, ולא בצדקתך אלא מרשעת הגויים, אז יש לך לתת לב, שמה שנשמדו הוא משום מעשיהם המקולקלים. ולפי זה מיושב, שהיה מקום שיחשבו שהם זכו בארץ מחמת צדקתם ויושר לבבם, ולכן צריך להזהירם על כך.

תירוץ ז. 'אחרי' פירושו 'הואיל'

בספר הזיכרון (ליוורנו תר"ה, כאן) ביאר דברי רש"י (כאן): כלומר, מה טעם שיזהירם הכתוב שלא ילמדו ממעשיהם אחרי השמידם, ואדרבה שבהיותם בתוקפם וישובם הוא שמתאוה היצר הרע למעשיהם, לא אחרי אבדם והשמידם [וכקושייתנו]. לכן דרשו רבותינו ז"ל 'אחרי', על דרך 'אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת' (בראשית מא, לט), בלשון 'הואיל'. כלומר, אחרי שאתה רואה בעיניך, שאני משמידם מפני רוע מעלליהם, הישמר לך פן תלמד מהם, ויבואו גם כן אחרי וישמידוך [וראה עוד בשפתי חכמים ובעיוני רש"י (כאן)].

תירוץ ח. החשש הוא לאחר זמן

האלשיך (כאן) תירץ, שהפסוק כאן חוזר לבאר את הדין שהוזכר לעיל (פסוקים ב-ג), שיש לאבד את העבודה זרה, ויבוא אדם לומר, וכי אני בער לומר שאם לא אאבד את אלוהיהם אטעה אחריהם, הרי אדרבה, מכך שאני עושה כן הרי אני מחשיבם, ובאמת הבל המה.

ועל כך השיב הכתוב, שבאמת סמוך להשמדם אין חשש שתטעה אחריהם, אלא שאם לא תאבד את אלוהיהם, יש לחשוש שבהמשך הזמן ישתכח או יתיישן הדבר. וזה מה שנאמר 'אחרי השמדם', וכל 'אחרי' מופלג הוא (ב"ר מד, ה), שבהמשך הזמן יש לחשוש לכך [אמנם באר בשדה (כאן) דייק מדברי רש"י (כאן), שאין הכוונה לאחר זמן].

תירוץ ט. שלא יסברו שיודעים לעבוד יותר טוב

עוד ביאר האלשיך (כאן): כי הנה בזמנים ההם עובדי גלולים חכמים היו להרע, שהיו יודעים כוחות עליונים, ומדברים אתם ועושים אתם דוגמתם בחכמתם ולהטיהם, שהיתה העבודת גלולים היא באופן שמדברים ושואלים ודורשים ממנה איכה יעבדום, כאשר נשמע גם מדורות קרובים, שהיו עושים ראש של מתכת ופניה חפו, ונר לפניה דולקת, ושואלים אותה איכה יעבדוה רחמנא ליצלן.

ועל זה אחשוב הוצרך להזהיר, ואמר 'ופן תדרוש לאלהיהם', שתדרוש מאלהיהם לאמר הם לך, 'איכה יעבדו הגוים' ההם אשר נשמדו 'את אלהיהם'. והוא שלא אמר 'איכה עבדו', כי אם 'איכה יעבדו'. והוא, כי תאמר בלבבך כי אולי לו חכמו לדעת לדבר עם יראתם ולדרוש מהם איכה יעבדו, אולי לא נשמדו, שהיו טומאותם עומדות להם, אמנם אני בחכמתי כי בינותי, אדרוש מהם איכה היה ראוי יעבדו את אלהיהם, ושאעשה כן גם אני, כאשר היה ראוי יעשו הם. אך דע לך כי אין צריך לומר לעשות כן אתה

לאלהיהם, כי רע ומר המעשה חלילה, כי אם גם לעשות כן אותם העבודות לה' אלהיך אל תלמד מהם לעשות [וראה מה שהוסיף בזה].

תירוץ י. שלא יאמרו בניך חוטאים ואנו לוקים

שפתי כהן (פסוק כט) כתב: 'פן תנקש אחריהם אחרי השמדם מפניך', אם נשמדו איך ינקש אחריהם. חז"ל אמרו (ילקוט רמז תתפה) שלא יבואו אחרי ויאבדו מפניך וילקו, ויאמרו בניך חוטאים ואנו לוקים [וכך אמרו שם: בשעה שישראל חוטאין עובדי אלילים לוקין, שיהא ישראל רואה שהעו"א לוקה ומתיירא ועושה תשובה. אמרו עובדי אלילים, בניך חוטאין ואנו לוקין. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אלף אלפים כיוצא בכם אינם ספונים לפני כלום, שנאמר (ישעיה מ יז) 'כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו', אני אכרית אתכם מן העולם, כדי שישבו ישראל בשלוה].

ויש שביארו כוונתו, שכוונת הפסוק היא, שבאופן זה תהיה יותר תביעה עליהם, וזאת מצד הגויים שיתלוננו עליהם [וכעין המבואר לעיל (תירוץ ג)].

לתשובות רבות נוספות, ותשובות מרנן ורבנן גדולי התורה בדורינו, ראה בקובץ 'עיון הפרשה' (גליון רא).

כל הזכויות שמורות למפעל 'עיון הפרשה'. ניתן להשיג את הקובץ בבתי המדרשות, ובכתובת lyun1@iyun.co.il

הרה"ג רבי יהודה שמחה פטוריץ שליט"א: לפרשת שופטים

מדוע מפגל צריך לשלם. הרי הוא לוקה?

רש"י (יז א) פירש, וז"ל: 'לא תזבח וגו' כל דבר רע. אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע'. עכ"ל. ומבואר שפיגול נעשה ע"י דיבור זוקא, ויש אזהרה שלא לפגל. ובפשטות המפגל ע"י דיבור לוקה.

והנה שנינו בגיטין (נד:): 'הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין'. והקשה בפנים יפות (יז א), וז"ל: 'דקיימא לך (ב"מ צא). דלוקה ואינו משלם'. עכ"ל. ואם כן מדוע משלמים, והרי יש אזהרה למפגל בקדשים, ולוקים עליו.

א. ותירץ הפנים יפות, וז"ל: 'ונראה דרבי יוחנן סבירא ליה (כתובות לד:): חייבי מלקות שוגגים חייבין לשלם, איכא לאוקמי מתניתין בלא אתרי ביה, כדמוקי מתניתין דר"פ אלו נערוות.

ב. אבל לריש לקיש קשה, ונראה דריש לקיש לשיטתו דסבירא ליה (סנהדרין סה:): גבי חוסמים בקול דעקימת שפתיו לא הוי מעשה, הרי אף שכתב הרמב"ם כל מחשבה דקדשים הוי בדיבור, מכל מקום אין לוקין עליו לריש לקיש כיון דאין בו מעשה'.

עכ"ל. ויש להעיר על תירוצו שלכאורה כל מה שכהן חייב על פיגול הוא כשפיגל במזיד, אך על מה שפיגל בשוגג אינו חייב, לחזקיה כדי שלא ימנע מלהודיע שפיגל, ולרבי יוחנן משום קנס שלא להרגילו לפגל (גיטין נג. וברש"י ד"ה מפני). וממילא רבי יוחנן לשיטתו שהוא קנס אף במודה שהוא מזיד, מודה בקנס פטור. וממילא בלי התראה אינו חייב לרבי יוחנן.

וצריך לומר שאיירי ששמעוהו אומר הריני מפגל במזיד, ולא התרו בו. וממילא פטור ממלקות, ככל מזיד בלי התראה ובלי שאמר אף על פי כן. אך מצד תשלום סגי שהוא מזיד ואינו צריך התראה.

מדוע השחיטה אינה נחשבת למעשה?

והקשו בעיון הפרשה על תירוצו שאין בו מעשה, שהרי הפסוק איירי על המפגל בשחיטה, ובשחיטה חייב על מה ששחט בפיגול. ושפיר יש כאן מעשה.

ד. וכבר עמד בזה הרמב"ן (קונטרס דינא דגרמי), וז"ל: 'ואי קשיא לך אם כן מפגל נמי ליחייב, דעיקר שחיטתו ליהוי היזק. איכא למימר כי אמרינן הכי הני מילי בפסולי שחיטה, שכל שעשה לה פסול בשחיטה לא שחטה אלא נבלה. אבל כל ששחטתו כראוי ואיסור אחר גורם לה אין השחיטה כנחירה או כמתז ראשה בסיף, אלא השחיטה כשרה שהרי הוציאה מידי נבלה, ואיסור אחר גורם לה, ואינו ניכר בה, כנ"ל. עכ"ל. וכ"כ הים של שלמה (ב"ק פ"ט ס"י כג ד"ה ונחזור).

ה. והנה המנחת שלמה (ח"א סי' פח ד"ה ונלע"ד) ביאר את דברי הרמב"ן, וז"ל: 'ונלענ"ד דאין כוונת הרמב"ן לחלק בין איסור נבלה לאיסור דבר אחר. אלא עיקר כוונתו לומר דמה שהמפגל בשחיטה פוסל אין זה דין בשחיטה לומר דשחיטה במחשבת פיגול מפגלת, אלא הפסול הוא אך ורק מפני המחשבה. רק דין הוא דאין מחשבת פיגול פוסלת אלא אם כן חישב אותה דוקא בשעה שעושה אחת מהעבודות, דרק אז מהני מחשבתו לפסול הקרבן. ולפיכך אין זה שייך כלל למעשה השחיטה כיון שרק המחשבה פוסלת ולא השחיטה, ולכן חשיב היזק שאינו ניכר. משא"כ בשחוט חוץ ובחולין בעזרה או ששחט בשבת שרק השחיטה אוסרת שפיר חשיב היזק ניכר, וכך לי איסור נבלה דחשיב לגמרי כמתזי ראשה בסייף, או שהשחיטה אוסרת באיסור דבר אחר. עכ"ל.

ו. והנה לולי דברי הרמב"ן היה מקום לומר שאין הכי נמי, המפגל בשחיטה לוקה ואינו משלם, אך המשנה דקדקה וכתבה הכהנים המפגלים במקדש, ולכאורה היה צריך לומר המפגל במקדש, שהרי גם זר יכול לפגל בשחיטה. ואפשר שהמשנה דקדקה לומר שדוקא בעבודת הכהנים שלא עשה מעשה נזק בידים, חייב. אך המפגל בשאר עבודות שאינו נחשב מעשה, אלא דיבור הפיגול, חייב.

ז. אמנם נראה להוכיח כדעת הרמב"ן, שאין הפיגול בגוף השחיטה, והראיה שאילו היה טענה על מה ששחט שלא במחשבה כשרה, היה חייב מעיקר הדין, ואילו לרבי יוחנן (גיטין נג.) אינו חייב אלא מפני תיקון העולם. ובהכרח שאין חיוב על מעשה השחיטה. ומה ששחט הוא בהיתר, וכל הטענה והחיוב הוא על הדיבור או המחשבה, והדיבור והמחשבה אינם מעשה, עכ"פ לדעת ריש לקיש.

ח. ועוד תירץ הפנים יפות, וז"ל: 'ועוד יש לומר, דלא קשה לריש לקיש ממתניתין, דמתניתין רבי מאיר הוא, דהא אמר שם (גיטין נג:) דרבי מאיר לא קנס שוגג אטו מזיד בדאורייתא, ורבי מאיר סבירא ליה לוקה ומשלם. וכדמשני ריש לקיש מתניתין דר"פ אלו נערות.

אך קשה מדברי התוס' משמע מתניתין רבי יהודה הוא, דכיון דרישא דהמדמע והמטמא והמנסך לאו רבי מאיר הוא סיפא נמי לאו רבי מאיר. וטעמא דשוגגין פטורין משום דאם כן ממנעו, אם כן אי אפשר לשנויה הכי. עכ"ל.

הרה"ג רבי שלום הזקיה שליט"א: לפרשת ראה

היכן הוא מקום דרישת השכינה [סתירה]?

לשכנו תדרשו ובאת שמה (יב, ה)

לשכנו תדרשו, זה משכן שילה (רש"י)

צ"ע, דהכא פירש"י להאי קרא אמשכן שילה, ואילו להלן (פסוק יד ד"ה באחד שבטיך) נראה מדבריו, דמפרש ליה בבית עולמים. שהקשה: ולמעלה (בפסוק דידן) הוא אומר 'מכל שבטיכם', הא כיצד, כשקנה דוד את הגורן מארונה היבוסית גבה הזהב מכל השבטים וכו'. מבואר, ששני המקראות מוקי להו רש"י אירושלים, ונמצא דבקרא דידן רישא דקרא - 'מכל שבטיכם' קאי על ירושלים. וסיפא דקרא - 'לשכנו תדרשו' קאי על משכן שילה. וזה צ"ב, איך חצי פסוק מדבר על ביהמ"ק וחצי פסוק על משכן שילה.

וביותר צ"ע, שכאן מבאר רש"י ד'לשכנו תדרשו' קאי אמשכן שילה. ואילו בסנהדרין (יא, ב) אמרינן: ת"ר אין מעברין את השנים אלא ביהודה, ואם עיברוה בגליל מעוברת. העיד חנינה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת. א"ר יהודה בריה דר"ש בן פזי מ"ט דחנניה איש אונו, דאמר קרא 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', כל דרישה שאתה דורש לא יהיה אלא בשכנו של מקום, ע"כ. ופירש"י: 'שכנו של מקום, ירושלים, והוא ביהודה'. הרי שרש"י מפרש ד'לשכנו תדרשו' היינו ירושלים, ואילו הכא פירש"י שזה משכן שילה.

תירוץ א. סיום הפסוק עוסק במשכן שילה

הקשה הרא"ם, דמשמע הכא דאיירי קרא במשכן שילה, ואילו לקמן כתב (רש"י פסוק יד) "באחד שבטיך" ולמעלה (כאן) אמר מכל שבטיכם וכו', ואם כן משמע דבמקדש איירי קרא. ותירץ דהכי פירושו, 'כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך מכל שבטיך ולשכנו תדרשו', ולעולם בבית המקדש איירי רישא דקרא, ומכל מקום סוף המקרא "לשכנו תדרשו" איירי בשילה.

וכעין זה בדברי דוד, לשכנו תדרשו זה משכן שילה. פירוש דהאי קרא גופיה על ירושלים, כי שם בחר ה', אלא מיתור לשון של 'לשכנו' מרבינן אפילו שילה. ובזה מתורץ מה שקשה דהא פירש"י לקמן על 'באחד שבטיך' דהיינו בחלקו של בנימין, ולמעלה הוא אומר מכל השבטים כו" דהא כאן מיירי בשילה, אלא כמו שזכרתי דכאן מיירי בתרווייהו.

וביתר ביאור כתב במלאכת הקודש, דקרא דהכא דבר פשוט דאיירי בבית עולמים מדכתיב כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם וכו' ולא מצינו שבחר ה' אלא בירושלים כמ"ש (מלכים א' יא לב) העיר אשר בחרתי, ואלו במשכן שילה נאמר (תהלים עח סז) 'וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר', ולא היו שילה וגבעון ונוב אלא דירת עראי ולא שייך למימר בהו בחירה, ולכן הוסיף וכתב הכתוב הכא לשכנו תדרשו ולא נאמר כדלקמן והיה המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם שמה תביאו וכו', וה"נ הול"ל כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום את שמו שם והבאתם שמה עולותיכם וכו', לכן דרשו חז"ל דהכי קאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם להקטיר לשמים בכל מקום כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום את שמו שם דהיא ירושלים שם תקטירו, ופסקיה קרא למילתא דירושלים והדר עסיק במשכן שילה וקאמר דלשכנו דהיינו משכן שילה גם הוא תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וכו' כלומר דבשילה שאמרתי לשכנו תדרשו ובאת שמה על זה הוא שאמרתי והבאתם שמה, ודייקא נמי דאשילה לחוד איירי קרא דהוי כעין ג"ש כתיב הכא לשכנו תדרשו ובאת שמה וסמיק ליה והבאתם שמה וכו', ולפיכך מקשה רש"י שפיר אח"כ ולמעלה הוא אומר מכל שבטיכם וכו' דרישא דהאי קרא על כרחך בבית עולמים עסיק דקאמר דלא תעשון כן להקטיר לשמים בכל מקום כי אם במקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם דהיינו ירושלים שם יקטיר וסתם ולא פירש מה ושמה כו' יקטיר שם, ובא ופירש מה יעשה במשכן שילה והבאתם שמה.

תירוץ ב. ילפינן ק"ו למקדש עולמים

הגור אריה הקשה על פירוש הרא"ם, דאם כן "והבאתם שמה" (פסוק ו) קאי על שתיהן, בין על מקדש בין על משכן שילה, דאי לא קאי אלא על שילה בלבד - אם כן מה זה שכתב "כי אם אל המקום אשר יבחר וגו'", ולא בא הכתוב לפרש עליו מידי, אלא עליו קאי "והבאתם שמה", ולקמן (רש"י פסוק יא) מצריך קרא בפני עצמו שיביא לשם נדרים ונדבות לבית עולמים.

ולכן תירץ, דקרא איירי בוודאי דוקא בשילה, ומכל מקום ילפינן (רש"י פסוק יד) למקדש שיהיה מכל השבטים, דהא קדושת שילה לא היה חמור כל כך כמו קדושת מקדש, לפי שקדושת מקדש עולמית, ואין שילה עולמית, והוצרך הכתוב המקום להיות מכל השבטים.

תירוץ ג. שבטיך היינו יוסף שמשכן שילה היה בחלקו

בעיוני רש"י כתב, דשילה היה בחלקו של יוסף, א"כ יש לפרש כפשוטו שה' בחר להשראת השכינה במקום של שבט יוסף מכל השבטים, וז"ש מכל שבטיכם אבל בבהמ"ק א"א לומר כך דהא ירושלים לא נתחלקה לשבטים, ואפי' למ"ד נתחלקה לשבטים אבל רצון ה' ית' שיהא לכל השבטים חלק במקום זה, ולכן גבה דוד כסף מכל השבטים, ממילא מ"ש מכל שבטיך מתפרש שזה יהיה מכל שבטיך.

ווארטנים וסיפורים

ווארטנים קצרים וסיפורים נפלאים, לשולחן השבת והחג

מהרבנים הגאונים: רבי שלמה קולדצקי שליט"א, רבי חיים אייזנבאך שליט"א, רבי ברוך רובין שליט"א

מצמץ החוכר בעיניו בהפתעה. את מי רואה הוא אם לא את הפריץ, אותו אדם רע מעללים שנשלו מפרנסתו! ואולם, הפריץ לא הכירו ושטח בפניו את הבקשה: "עזרו לי, כרכרתי נשברה ואיננו יכולים להיחלץ מן הבוץ"...

הרה"ג רבי ברוך רובין – לפרשת שופטים

"צדק צדק תרדף" (טז, כ)

איתא בסוף מס' פאה (פ"ח מ"ט) וכל מי שאינו חגור ולא סומא ולא פיסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שתהיה כאחד מהם שנא' צדק צדק תרדוף, ומקשים המפרשים מה השייכות של הפסוק צדק צדק תרדוף לדברי המשנה וע"כ אין גורסים זה הפסוק אלא גורסים את הפסוק 'ודורש רעה תבואנו' (משלי י"א).

ואמר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע לקיים את הגירסה עפ"י מעשה מזקיניו זי"ע הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע מרבו מלובלין זצל"ה, ששאלו הלובלינער זי"ע במה הוא נוסע בחזרה לביתו? וא"ל שהוא נוסע בסוס ועגלה, ושאלו הלובלינער: ומה תעשה כאשר יהודי ירצה לנסוע אתך בעגלתך? א"ל הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע שבוודאי שיעלנו על עגלתו, ושאלו הלובלינער: ומה תעשה כאשר יהיה

היהודי חגור שהוא צולע על ירכו, וא"ל שבוודאי שיעלנו על עגלתו, ושאלו הלובלינער ומה תעשה אם הוא יהיה פיסח ואינו יכול לילך בשתי רגליו אלא הולך עם שתי מקלות (קביים) א"ל שבוודאי ומכ"ש דכ"ש שיעלנו על עגלתו.

וא"ל הלובלינער שהוא אינו סובר כך דהנה מה סברת יהודי כאשר יוצא לדרך לילך ברגליו שחושב מדעתו שאם יתמזל מזלו ויהודי ירחם עליו ויעלנו על עגלתו מה טוב ואם לאו אזי ילך ברגליו שהרי יכול הוא לילך ברגליו אולם פיסח שהולך עם קביים ואינו יכול לילך כלל מה הוא חושב בצאתו לדרך הרי אינו יכול לילך כלל אלא בוודאי שהוא רמאי וע"כ על תעלנו על עגלתך, והבין הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע שיש דברים בגו ונסע לביתו.

ובאמצע הדרך נרדם ופתאום התעורר שהרגיש שהעגלה נעצרה ושאל הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע את העגלון מפני מה נעצר? וענה לו שיהודי אחד עומד בצד הדרך ומבקש לעלות, וכאשר ראה הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע את היהודי והוא פיסח הולך עם שתי מקלות נזכר בדברי הלובלינער ומיד צוה לעגלון לבל יעלהו אלא מיד ימשיך לנסוע, ואזי התחיל החיגר והפיסח הנ"ל לצעוק בקולי קולות והרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע ציווה לעגלון לבל ישמע לצעקתו וימשיך לנסוע, והתחיל החיגר לרדוף אחרי העגלה ולצעוק ובכ"ז צוה שימשיך לנסוע, וכאשר ראה זאת החיגר התכעס מאד וזרק את שתי מקלותיו על העגלה ונעלם.

וכאשר בא הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע בפעם הבאה ללובלין שאל את הלובלינער לפרש את המעשה וא"ל הלובלינער שתזכור שהיה יהודי בעירך בבעלזא שלא התנהג כשורה ושלחת אחרינו את השמש בי"ד שיבוא אליך לד"ת ואמר שאין לו דין ודברים עם הרב ולא אבוא אליו ושלחת את השמש עוה"פ שיבוא לד"ת ואמר שאין לו דין ודברים עם הרב ואם לרב יש עסק איתי שיבוא אלי, ואחרי זמן קצר נסתלק אותו יהודי מן העולם ונפסק בבי"ד של מעלה שמכיוון שלא רצה לילך אל הרב, תיקונו הוא שיתגלגל עוה"פ לזה העולם כחיגר שאינו יכול לילך ויבקש מן הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע שיעלה אותו על מרכבתו ולא ירצה וירדוף אחרי העגלה ובזה יהיה לו תיקונו, ואמר הלובלינער דלכן אמרתי לך לבל תעלהו על עגלתך שאם היית מעלהו לא היה לו תיקון.

ועפ"ז פירש הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע את המשנה הנ"ל וכל מי שאינו חגור ולא סומא ולא פיסח ועושה עצמו כאחד מהם כלומר שהרב קורא לו לבוא לד"ת ועושה א"ע כפיסח שאינו יכול לילך לרב לד"ת אינו מת מן הזקנה שאינו מת בזקנתו אלא מת מיד בצעירותו ותיקונו יהיה שיהיה כאחד מהם שיתגלגל עוד הפעם לעוה"ז כחיגר ופיסח וירדוף אחרי הרב וע"ז שפיר מביאה המשנה אה"פ צדק צדק תרדוף דדרשינן בגמ' הלך אחרי בי"ד יפה שמכיוון שלא רצה לילך לבי"ד על כך עונשו שמתגלגל כחיגר.

"ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום שהוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך" (יז, י)

בנוסף למעלתם הנשגבה של גדולי התורה המתאפיינת בדעת תורה ובכישורונם האדיר לראות נכוחה את הדברים, נתברכו חכמי ישראל בדבר ייחודי נוסף: "הם גוזרים לפני המקום והוא עושה" (מדרש). הם לא רק מכוונים לאמת אלא יוצרים אותה. עצתם גזירה היא, וכאשר צדיק גוזר הקב"ה מקיים. בדרך זו יתפרש גם מאמרם ז"ל: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל – אפילו נראין בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל, שמע להם" (ספרי). ייתכן בהחלט שעד שלא יצא הדבר מפי החכמים היה הימין ימין והשמאל שמאל, כפי שהדברים אמנם נראים, אך כיון שאמרו על הימין שהוא שמאל – הפך הימין להיות שמאל – לפי שכך גזר הצדיק.

לאור דברים אלה מתגמדת עוד יותר דעתם של הקטנים, והליכת הגדולים אחריהם נעשית מגוחכת וחסרת כל הגיון. שכן, בה בשעה שהכל היו יכולים ליהנות מדעתם הרחבה של הגדולים ומן היכולת שלהם להיות בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים", הם זונחים יתרונות סגוליים אלו ו"מהלכין אחרי הקטנים". והתוצאה – "נופלים לאחר פניהם".

סיפר הגר"ש ברעוודא שליט"א: שני בחורים שבאו מארצות הברית ללמוד בישיבת מיר (בליטא) חלו במחלה נדירה. קצרה יד הרופאים המקומיים מלהושיע. שלחם הג"ר ירוחם זצ"ל, משגיח הישיבה, אל אחד מגדולי הדור שהתגורר במקום מרוחק ביותר ממיר, ואמר להם שישאלוהו אודות רופא מסוים הנמצא באזור מגוריו. לפני שיצאו לדרך הזהירם ר' ירוחם על שני דברים: א) שיתיעצו עם הרב שהוא בכל פרט, ולא להמרות את פיו חלילה; ב) לסור בדרכם אל ה"חפץ חיים" ולבקש את ברכתו. בלא ברכה ממנו, הוסיף ואמר, אל תמשיכו בדרככם.

השניים יצאו לדרך ושמרו פניהם תחילה לעיר ראדין, מקום מושבו של בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל. כאשר הגיעו לביתו אמרו להם בני הבית כי ה"חפץ חיים", שהיה אז זקן מופלג, עלול להירדם באמצע השיחה עמם ולשקוע בשינה ממושכת במשך כמה שעות. ואכן, כך היה. מיד לאחר שנכנסו אצלו ואמרו לו את מבוקשם – נרדם. חלפו כמה שעות, והזמן שעמד לרשותם עד מועד צאת הרכבת עמד לחלוף. כמעט שנתייאשו מלזכות בברכת הצדיק, אך לפתע התעורר ה"חפץ חיים" וברך אותם.

הללו המשיכו בדרכם עד שהגיעו אל מחוז חפצם. מיד סרו לבית הרב וקבלו ממנו הוראה מפורשת שאם ירצו הרופאים לנתחם אל יסכימו בשום אופן להינתח אלא ע"י רופא פלוני. אחד מהם ציית להוראות והתעקש לקבל את הטיפול אך ורק על ידי הרופא שאמר לו הרב, ולאחר זמן הבריא. (לימים חזר

לארה"ב וסיפר לרופאים שם את דבר המחלה שהייתה לו. אמרו לו שישנו רופא אחד בעולם שמסוגל לנתח בדבר הזה. בוודאי אצלו היית, אמרו לו, ואכן כך היה). כאשר חברו בא לקבל את הטיפול במחלתו נעדר הרופא הוא מהמקום, אי לכך אמר שהוא רוצה להמתין עד שיחזור. השפיעו עליו הרופאים שיפנה אל רופא אחר שכן לא כדאי לדחות את הטיפול ובפרט מאחר שגם הרופא השני הוא רופא מצויין. הדברים השפיעו עליו ולמרות אזהרת הרב הסכים להינתח על ידי הרופא השני ואחרי ג' ימים נפטר. מספרים תלמידי ישיבת מיר שבמשך חצי שנה לאחר המאורע הזה היה ר' ירוחם זצ"ל מזכיר את השניים שנסעו להירפא בסופה של כל שיחה שאמר בפני בני הישיבה, והיה מסיים את הדברים בזה הלשון: "דער האט געפאלגט און דער נישט"; כלומר זה ציית וזה לא.

(ילקוט לקח טוב)

"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (יז, יא)

ריב נפל בין פריץ העירה לבין היהודי שחכר (שכר) את משקו ואת פונדקו. כעס הפריץ על היהודי והודיע לו שמהיום והלאה בטלה החכירה מכל וכל!

נדהם היהודי: בלא השדות והפונדק החכורים - נותר הוא ללא מקור פרנסה! עצוב ומדכא, כאדם שעולמו חרב עליו, בא האיש האומלל אל הרבי מלובביץ', בעל ה"צמח צדק", וסח באזניו את הצרה שפקדה אותו. הרבי האזין לדברי היהודי, ולבסוף נתן לו אגרת עבור יהודי אחר, בשם ר' משה, המתגורר בעירתו. "מכתב זה יעזור לך", עודדו הרבי, והיהודי יצא מחדרו רגוע.

בהיותו ברחוב הביט אל מעטפת המכתב - ונפלו פניו: על המעטפה נכתב "לכבוד ר' משה ראטנר". היתכן? התפלא היהודי האומלל, היתכן שה"צמח צדק" טעה והחליף משה במשה? כי זאת לדעת: שני יהודים הנושאים את השם משה התגוררו בעירה. אחד מהם, המכונה "משה הקטן" (על שום קומתו הנמוכה), היה אדם עשיר, ויחסיו עם פריצי האזור - מצוינים היו. ואלו משה השני, שהכל כנוהו "משה הגדול" (על שום קומתו הגבוהה), היה אמנם אדם מכובד, אך בצרכי הצבור לא עסק. שם משפחתו של "משה הגדול" היה ראטנר. התפלא היהודי: מדוע ולמה פונה ה"צמח צדק" למשה הגדול שישתדל בעדי, כלום אין כאן טעות??

נבוך ואבד עצות עמד בפתח ביתו של הרבי. להיכנס ולשאול את הרבי על העניין - לא ההיין. ללכת אל משה הגדול גם כן לא רצה. לבסוף החליט להימלך בבני ביתו של הרבי ולנהוג בעצתם. הוא פנה אל אחד מבניו של ה"צמח צדק" וספר לו על לבטיו. "אבי אינו טועה", השיב הבן. "סע לעיירתך ועשה כפי שאמר לך לעשות". כשהגיע היהודי לעירתו פנה אל משה ראטנר, הוא "משה הגדול",

והגיש לו את מכתבו של הרבי. הלה התפלא למראה אגרתו של הרבי הממוענת אליו. אך את מצות הרבי קיים ללא פקפוק. "עלה ושב בחדרון הקטן שבעלית הגג", אמר ליהודי שבא אל ביתו" אמור תהלים, נמתין לישועה שתבוא, ואולי באמצעותי". עלה החוכר לחדרון, ובעיניים נוטפות דמעות קרא פרקי תהלים. יומיים תמימים ישב שם, והישועה עדין לא באה.

ביום השלישי נקלעה כרכרה הדורה רתומה לסוסים אבירים לקרבת ביתו של ר' משה הגבוה - שקעה שם בבוץ סמיך ואחד מציריה נשבר. יום חורף גשום וטחוב היה אותו יום ובתוך הכרכרה השבורה ישבו הפריץ ובתו הצעירה ורעדו מקור. שעות ארוכות ישבו כך, ואיש לא בא לעזרם. היום רד ומבעד לחרכי הכרכרה הבחין הפריץ באור חלוש, הבוקע מעלית גג סמוכה. בלית ברירה עזב הפריץ את הכרכרה ופנה אל עלית הגג לבקש עזרה. הוא הקיש על דלת העץ, הרעועה, והחוכר - שזה שלשה ימים אומר הוא תהלים בעלית הגג - נגש אל הדלת ופתחה. מצמץ החוכר בעיניו בהפתעה. את מי רואה הוא אם לא את הפריץ, אותו אדם רע מעללים שנשלו מפרנסתו?! ואולם, הפריץ לא הכירו ושטח בפניו את הבקשה: "עזרו לי, כרכרתי נשברה ואיננו יכולים להיחלץ מן הבוץ".

פנה החוכר להעיר את ר' "משה הגדול" ולספר לו על ה'אורח'. "משה הגדול" לא התרגש למראה הפריץ. הוא נגש אל הפתח והזמינו ללגום כוס תה חם. עד מהרה הובאה לבית גם ביתו של הפריץ - והשניים נהנו מהכנסת אורחים למופת. הם אכלו ושבועו, לנו את שנתם, ובבוקר תוקנה הכרכרה והייתה נכונה לצאת לדרך. בטרם יצאו, נגש הפריץ אל בעל הבית ואמר לו: "ברצוני לגמול לך על הכנסת האורחים שלך. אלמלא עזרתך, אנה היינו באים. נקב אפוא את השכר המגיע לך, ואשלם לך בעין יפה".

"לא אקח כסף מעמך", סרב "משה הגדול". "יהודי אינו מכניס אורחים תמורת בצע כסף. ואולם", המשיך, "אם באמת ברצונך לגמול עמי טובה, הנה תוכל לעשות זאת: אחד מידידי היה בעבר חוכר השדות והפונדק שלך. אתה נישלת אותו מתפקידו, והאיש נותר חסר פרנסה. מצבו של ידידי בכי רע: אשה וילדים רעבים תלויים על צווארו, עליו לפרנסם, ואין לך מניין. השב לו את השדות ואת הפונדק - ויהא זה חסדך עמדי!" "מסכים אני, מסכים אני", התלהב הפריץ, אסיר התודה. "ויותר מכך: את הפונדק אתן לו, לידידך במתנה!" ואכן, החוכר חזר אל שדותיו והפונדק הפך לנחלתו. עתה הבין האיש כי ה"צמח צדק" ידע, כמובן, את אשר הוא כותב על מעטפת המכתב, ולא היה לו להרהר על כך, כלל וכלל... (מעשיהם של צדיקים)

מתיקות השבת

פנינים וסיפורים בעניני השבת, מתוך הספר 'ומתוק האור' - שבת הרה"ג רבי שלמה לוינשטיין שליט"א הגיע אדם מוכה שחין ובקשה בפיו: ברצוני שיתנו לו ערימה ובה זבל של פרות, כדי שיוכל לשכב על הערימה ולהתחכך בה, כך שיוקל מעליו סבל הגירוד...

עזור לשׁוֹבְתִים בְּשִׁבְעֵי בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר עוֹלָמִים
בְּסֵפֶר "נְעִם מְגִדִים" מְבֹאֵר כִּי בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר רֹמֵז עַל כֶּךָ, כִּי אֵל לֹו לְאָדָם לְדַבֵּר דְּבָרֵי חוֹל בְּשִׁבְתָּ, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ חֲז"ל (שְׁבֵת קִיג ע"ב): "וְדַבֵּר דְּבָרֵי" (יְשַׁעֲיָה נח, יג) - שְׁלֵא יְהֵא דְבוּרְךָ שְׁל שְׁבֵת כְּדְבוּרְךָ בְּחוֹל", וְכֵן נִפְסַק בְּשִׁלְחַן עֶרְוֶה

זו, אם כן כונת הפיטון: "בְּחַרִישׁ", הינו שבִּשְׁבַת יש להחריש לגמרי, לשתק מלדבר, כמו שִׁמְצָאנו בתורה "ואתם תחרשוין". ואלו "בְּקָצִיר", הפונה שאם כבר יש צורך לדבר דברי חול, הרי יש לקצר בהם ככל האפשר. עם זאת, הרמ"א (שם) אומר: "ובני אדם שספור שמועות ודברי חדושים הוא ענג להם, מתר לספרם בשבת כמו בחול". הינו מי שנהנה מדברי חול, מתיר לו הרמ"א לדבר, כמובן אם אין אלו דבורים אסורים.

וצריך להבין, הרי זה לכאורה נגד דברי הגמרא האומרת במפרש, שלא יהא דבורך בשבת כדבורך בחול?

אומר על כך בעל ה"תולדות יעקב יוסף" בספרו "צִפְנַת פִּעְנַח":

משל למלך שעשה חתנה לבנו, והזמין את נתיניו ומשרתיו. כיון שרצה המלך שכלם ינהו, הודיע כי כל מי שיבוא לחתנה יוכל לקבל כל מה שיבקש. ואכן המזמנים לחתנה, בקשו כל אחד את חפצו. אלו בקשו מיני מטעמים לאכל, אחרים בקשו לאכל מפלי המלך החשובים, והיו שבקשו לקבל מתנה יפה מאוצרות המלך. כל אחד ובקשותיו, כל אורח ושגעונוותיו.

הגיע אדם מכה שחין ובקשה בפיו: ברצונו שיתנו לו ערמה ובה זבל של פרות, כדי שיוכל לשכב על הערמה ולהתחכך בה, כך שיוקל מעליו סבל הגרוד...

ספרו למלך את בקשתו, אמר להם המלך: "האדם הזה הרי הוא שוטה גמור, שהרי יכול היה לבקש כל תענוגות עולם, ואם הוא זה סובל מהשחין, יכול היה לבקש שיעמידו לרשותו רופא שיורפא אותו מהשחין. ברם אין לו דעת ויתבונה, ועל פי קצר הבנתו, ההתפלשות בזבל של פרות זה התענוג הגדול ביותר, ואם כך הדבר - תנו לו את מבקשו..."

כך גם בשבת קדש, יכול האדם להתענג על ה' ולהנות מזיו השכינה. אך אם האדם הוא פה אויל, שהנאתו היא מדברי הבאי, אומר הקב"ה: אם אתה נהנה מזה, שיערב לך וקבל את מבקשך. לכן מתיר הרמ"א לבני אדם הנהנים מספור שמועות, לדבר על כך בשבת. אבל אוי לו למי שזו הנאתו בשבת...

אגב כך, כאשר למדנו הלכה זו אצל הרב מנחם שלזינגר, מחבר הספר "איל משלש", הוא אמר לנו דין מחדש היוצא מדברי הרמ"א הללו:

לפעמים אדם מספר ספור יפה וכלם מרתקים, ואף שהוא ספור חול, הרי לדברי הרמ"א אם הוא נהנה מכה, מתר הדבר. לאחר שסיים לספר נכנס פתאם לחדר מישהו, והוא הבין שקודם ספר משהו יפה ומבקש לחזר על הספור. אם יחזר ויספר את הספור,

הוא הרי לא ינהה מכה, כי אין הנאה לאדם לחזר שוב על ספור שברגע זה סיים לספרו. והרי כל ההתר של הרמ"א לדבר דברי חול הוא רק לאלו אשר הספור הוא ענג להם, נמצא כי אסור יהיה לו לחזר ולספר שוב את הספור, אם אין הדבר ענג לו.

חזוק באפן מידי

פעמים רבות שומעים אנשים על חשיבותו של חזוק כלשהו בעניני שמירת השבת או שאר יסודות הדת, הדברים נכנסים אל לבם והם מחליטים לקבל את הענגן על עצמם ולהתחזק בזה, אלא שאז מגיע היצר, ובכל כחו מנסה להשפיע שידחו מעט את קיום הקבלה המעשי. כמובן, הוא אינו דורש מהם לותר כליל על הרעיון, שהנו נפלא לכל הדעות, אולם למה להתחיל כבר עכשו, כשהנתונים כל כך קשים, ולא להמתין קצת לתקופה רגועה יותר?! האם חייבים לקבל שבת מקדם דווקא בשבתות החרף, למרות ימי ששי הקצרים? למה לא להמתין לקיץ עם אותה קבלה יפה?! האם מכרחים להתחיל ללמד הלכות שבת דווקא בשבתות שבהן ממלאים את הבית אורחים? אולי כדאי להמתין לשבת שקטה ורגועה יותר, שבה אפשר להתפנות בנחת ללמוד החשוב?! על אלו וכגון דא השיב הרמ"ק רבי שלום מפעלזא זצ"ל תשובה נצחת, כפי שמופיע בספר "ילקוט דברי חכמים";

פעם בא אל הרבי יהודי כפרי ובקש שיתפלל בעדו. חקר אותו הרבי על דרך התנהגותו בשבת בשדהו, והכפרי הודה שהוא עושה שבתו חול, ועובד בשדה כרגיל. הוא הוסיף והתנצל שאין לו כל בררה, ואינו יכול לשבת מפל מלאכה ביום השביעי. הוכיח אותו הרבי על כך, ודבר על לבו בדברי מוסר ובעצות

על האפן שבו יוכל לשמר שבת כמצוה בסיני. לאחר שהאריך בענגן נכנסו הדברים ללבו של הכפרי ואמר: "יהי כן, אשמע לקול הרבי, אך זאת אבקש מאתו - רק עד אחרי ימות הקציר והאסיף אמשוך עוד להתנהג כמקדם, ואבקש מהרב שלא יפריע לי ממלאכתי בשבת קדש לכל הפחות בימים העמוסים הללו".

נענה הרבי ואמר לו: "הספת ושמע את אשר אספר לך, מעשה שארע בימים קדמונים, כשמשלו הפריצים על אחזותיהם".

לכל פריץ היה, כידוע, יהודי ששמש כמזג הכפר, והיה עבד נרצע לאדונו. פעם אחת ערך אחד הפריצים משתה גדול, וכל בעלי האחזות הגדולים לקחו בו חלק. תוך כדי שכרותם החל כל אחד מהם להתפאר ביהודי שלו, שהוא עבד נאמן מאין כמותו. הפריץ המארח טען בתקף כי היהודי שלו הוא כל כך נאמן, עד שברור לו שלא נמצא נאמן כמוהו בכל הארץ. לאחר ההצהרה הזו דרשו כל השאר הוכחות ואמרו לו: "הבה ונבחן את דבריך. קרא הנה ליהודי, וצוה עליו להמיר את דתו. אם ישמע לך - אות הוא שאכן הוא נאמן לך ועושה את רצונך תמיד".

מהר הפריץ לשלח שליח שיביא לפניו את היהודון. הלה הגיע חור ורועד, והפריץ הודיע לו כי הוא גוזר עליו שימיר את דתו, ואם לא ישמע לו, מרה תהיה אחריתו.

נבהל היהודי ובקש את רשותם לשוב הביתה ולהתיעץ עם אשתו לגבי התשובה. הפריצים נענו לו, והוא מהר הביתה והחל לספר לאשתו על הצרה שנחתה על ראשו. שקלו שניהם את הדברים לכאן ולכאן, ולבסוף פסקה

האשה שאל לו להמרות את פי האדון.

שב היהודי והודיע לפריץ כי הוא מסכים להחליף את אמונתו. קורת רוח התפשטה על פני הפריץ והוא הודיע לו חגיגתי: "אם כן, מעתה לא תקרא עוד יעקב, כי אם אינאן, ושם אשתך יהיה כך וכך". שמע היהודי את דבריו בהכנעה ושב לביתו.

חלפו חדשים ספורים, והנה נוקש בבית היהודי שליח מאת הפריץ, המודיע לו כי האדון דורש שאינאן יבוא אליו. בא היהודי, והפריץ אמר לו: "שניתית את דעתך. מעתה ואילך אני דורש שתשוב אל אמונת אבותיך. מהיום לא תקרא עוד אינאן, אלא - יעקב, כפי שנקראת פעם".

שמע היהודי והגיב: "כפי שלא החלטתי את ההחלטה הקודמת לבדי, כך איני יכול להחליט בענגן גם כעת. עלי לשוב הביתה ולהתיעץ עם זוגתי".

שב אפוא הביתה וספר לאשתו על דרישתו החדשה של הפריץ.

אמרה: "מה טוב ומה נעים שנשאר באמונתנו, אלא שבכל זאת יש כעת בעיה אחת - הימים הללו הם כידוע קרובים לחג הפסח, וכידוע ההכנות לחג הזה הן קשות מאד, ודורשות גם עבודה רבה וגם הוצאות גדולות, לכן עצתי היא שתודיע לפריץ שנשוב בשמחה לדת אבותינו, אך שברב טובו יסכים לדחות מעט את התייהדותנו עד אחרי חג הפסח, למען לא נצטרך להתנגע כל כך בהכנות לקראתו ולבזבז כל כך הרבה כסף עבורו..."

הכפרי הבין יפה את כונתו של הרבי, וקבל על עצמו מיד לשבת כבר בשבת הקרובה מפל מלאכה בשדה - בין בחריש ובין בקציר.

שתולים בבית ה'

טיפים בנושאי חינוך והתמודדות הרה"ג רבי יחיאל פליסקין שליט"א

בענין הענקת פרסים על לימוד תורה

לגבי הענקת כספים ומתנות לתלמידים כתמריץ ללימוד, מצאנו אצל גדולי ישראל שני סוגי התייחסות: מצד אחד - עידוד הפרסים, ומצד שני - הסתייגות מהם. נשתדל להלך בין משעולי דבריהם, ולברור לנו דרך ישרה וראויה.

א] דברים מגדולי ישראל בשבחם של הפרסים

כתב הגרא"מ שך זצ"ל: אין ספק שכפי דרך הלימוד שנתהווה בתקופה האחרונה בהישיבות, שלומדים מעט מאד, זהו ממש חלילה שכחת התורה... ולכן טוב עשו לעשות ולחפש עצות ע"י בחינות וע"י פרסים, שירכשו מסכתות יותר מהר (קובץ חיזוק א' עמ' י').

כתב הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל: איתא במס' פסחים (נ:) אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ולכן טוב עושים בישיבות שמחלקים פרסי עידוד, ובלבד שהלא-לשמה יהיה בצורה הנכונה, ובסוף יבא ללשמה (אור לציון חכמה ומוסר עמ' מח-ט).

מתוך שיחת הג"ר משה שמואל שפירא זצ"ל בישיבתו: בדעתנו להעניק פרסים גדולים על לימוד הבקיאות, אם כי עדיין לא נקבעה מהותם. וזוכרני, שסיפרו על הגאון רבי אריה לייב מאלין זצ"ל, כי השעה שנתגדל בה יתר על חבריו היתה, כשנזדמן באקראי לישיבת מיר עשיר אמריקאי, והודיע שכל מי שידע חמש מאות דף גמרא בע"פ עם רש"י ותוס' יקבל חמש מאות דולר [שהיה אז סך עצום], ובאותה תקופה היו ששה או שמונה שהצליחו לרכוש זאת במשך שנה, ור' אריה לייב היה אחד מהם, ורק אז הוא שגדל יתר על חבריו (זהב משבא - מאמרים, עמ' ח').

מתוך מכתב גדולי ישראל: ובעת כזאת נקראים בני הישיבות להצטרף ללימוד בישיבות בין הזמנים, ויש לחזק את ישיבות אלו בכל אתר ואתר, לייסד ולהחזיק אותם, ובקשתינו מכל נדיבי עם שיבינו ויכירו בנחיצות החזקת ישיבות אלו. יוסף שלו' אלישיב, א.ג.ל. שטיינמן, מיכל יהודה ליפקוביץ (פורסם ביתד נאמן אב תשס"ו, בדילוגים).

ב] דברים מגדולי ישראל בהסתייגות מפרסים

מרון הקהילות יעקב לא היה ניחא דעתיה מהתלמידים שלוקחים פרסים או כסף על ידיעת כמה מאות דפים גמרא, וכן על כתיבת חידו"ת, ואמר שמרגילים אותם להרויח כסף ולאהבת ממון כבר מצעירותם, ואינו מרוצה מכל זה, רק לא אומר להם כי לכמה זה מועיל ללמוד, אבל אין זה הדרך (ארחות רבינו ח"א, עמ' קצ"ג).

מדברי הגר"ח קניבסקי שליט"א: אבא זצ"ל מאד לא אחז מלימוד בשביל כסף, ואף לתת פרסים לילדים לא החזיק, כדי שלא להרגילם ללמוד בשביל הפרס. פעם אחת הרב מפוניבז' זצ"ל סיכם עם קבוצת בחורים, שעל כך וכך דפים יתן כך וכך כסף, תרומת נדיב אחד, והחזו"א שלח לומר להם שלא יקחו, היו שלא שמעו בקולו ואולם הגאון ר' ... שמע לקולו, ולכן באמת הצליח יותר מהם [ואמנם כשאין הילד חפץ ללמוד בלא זה - עיין בהקדמת הרמב"ם בפירוש המשנה לפרק חלק] (קונטרס חנוך לנער, עמ' לג).

מרון הגרא"מ שך זצ"ל החמיר בישיבת פוניבז' עצמה שלא להעניק פרסים ומילגות כלל (מסורת החינוך עמ' פא).

שאלו את הגרא"ל שטיינמן שליט"א, אם כדאי לעשות משמר בישיבה בליל פורים עם כסף, כשיכול להיות שעם כסף ישארו יותר בחורים ערים בלילה. והשיב, בודאי בלי כסף! כסף זה לא טוב, אוהב כסף לא ישבע כסף, היום סכום כזה מחר כפול, הכל כסף כסף, ויש מקומות שנותנים כסף על כל דבר, כל דבר כסף, כסף, כסף. אך זה לא טוב, צריך מה שפחות עם כסף, שילמדו רק בגלל שרוצים ללמוד, לא בשביל כסף, אם כסף, כל פעם ירצה עוד כסף ועוד כסף, ללמוד רק בגלל שצריך ללמוד! (קובץ בנתיבות ההלכה, כרך ל"ד).

ג] כאן לכתחילה כאן בדיעבד

הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ביאר את הענין כך: אודות לימוד במטרה לקבל פרס לתלמידים, היה עדיף אילו התלמידים היו מבינים שלא זו הדרך. כיום, מחמת ירידת הדורות כמעט אין דבר שעושים ללא שיקבלו תמורה, אך מה אפשר לעשות כאשר לא מבינים, דומה הדבר לתרופות שרופא רושם לחולה, שאף שאין זה דבר טוב בעצמותו, רק היות והוא חולה אין ברירה רק לתת לו סמי תרופה ומזור (עפ"י מאחורי הפרגוד עמ' 329).

ד] באיזה אופן מעניקים את

הפרסים

אמנם יש בזה עוד תורה שלמה, כאשר נזקקים לפרסים, איזה פרסים לתת, ובאיזה צורה לתת אותם, כדי שלא יגרמו לנזק ח"ו, ומצאנו בספרי רבותינו, כדלהלן.

כתב הרמב"ם (פירוש המשניות, הקדמת פרק חלק, מהדו' המאור): נניח שנער צעיר לימים הכניסוהו אצל מורה ללמוד תורה, וזו טובה גדולה עבורו מצד השלמות שתושג לו, אלא שהוא בגלל צעירותו וחולשת שכלו אינו מבין את ערך אותה הטובה ואת השלמות שתבואהו, ועל כן ההכרח יאלץ את המלמד שהוא יותר שלם ממנו לזרזו על הלמוד בדבר האהוב אצלו בגלל צעירותו, ויאמר לו למד

ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך חתיכת סוכר, אזי הוא לומד ומשתדל, לא לעצם הלמוד, לפי שאינו יודע את אותו הערך, אלא כדי לקבל את המאכל ההוא, ואכילת אותו המאכל היא בעיניו חשובה יותר מן הלמוד וטובה יותר בלא ספק, ולפיכך הוא מחשיב את הלמוד כעמל ויגיעה, שהוא יגע בו כדי להשיג באותה היגיעה את אותה התכלית האהובה, והיא אגוז אחד או חתיכת סוכר. וכשגדל והתחזק שכלו והוקל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מלפנים, וחזר להחשיב דבר אחר, מפתים אותו גם באותו הדבר החשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו למד ואקנה לך מנעלים יפים או בגד כזה וכזה, אזי ישתדל גם כן לא לעצם הלמוד אלא לאותו המלבוש, ואותו הבגד יקר בעיניו יותר מן הלמוד, והוא תכלית הלמוד. וכאשר יהיה שלם בשכלו יותר, והוקל בעיניו גם ערך הדבר ההוא, מפתים אותו בדבר שהוא עדיף מזה, ואומר לו מלמדו למד היטב פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר או שני דינרין, והוא כמו כן לומד ומשתדל כדי לקבל אותו הממון, וקבלת הממון אצלו אז נכבדת בעיניו יותר מן הלמוד, כי תכלית הלמוד אצלו אז היא כדי לקבל את הדינרין שהובטח בהן. וכשנהיה בעל הבחנה יתרה והוקל בעיניו גם ערך דבר זה, וידע שזה דבר שערכו פחות, מפתים אותו בדבר שהוא חשוב יותר מזה, ואומרים לו למד כדי שתהיה רב ודיין, יכבדוך בני אדם, ויעמדו מפניך, ויקיימו דבריך, ויגדל שמך בחיך ואחר מותך כפלוני ופלוני, והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלה זו, ותהיה אם כן התכלית אצלו הכבוד שבני אדם מכבדים ומפארים אותו. וכל זה מגונה, אלא שנזקקים לזה בגלל חולשת שכל האדם שקובע את תכלית הלמוד

הנער הרי רואה את הדברים מנקודת מבטו ולא מנקודת מבטו של המבוגר].

ב] משדרים לו שלימוד התורה כשלעצמו הוא דבר לא נעים, עד שהוצרכו להבטיח פרס למי שיסכים לעבור את הסבל הזה [כלשון הרמב"ם: ולפיכך הוא מחשיב את הלמוד כעמל ויגיעה]. ואלא מה טעם התירו לעשות כן, מכיון שהוא עדיין צעיר ואינו מסוגל לחשוך בחכמה עצמה, אבל לגבי אדם מבוגר יותר, כבר הוזהרנו מפי חכמים "לא תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם", ע"כ מדברי הרמב"ם.

מדברי הרמב"ם עולה, שכאשר עוסקים בנער בוגר העומד לקראת נישואין, וממשיכים להבטיח לו פרסים גדולים תמורת הלימוד, ולא טורחים להגביהו לדרגה של לימוד ללא פרס, הרי גורמים לו להשאר עד סוף ימיו עם שתי התובנות הפסולות הנ"ל: א] הפרס המובטח חשוב יותר מלימוד תורה. ב] לימוד תורה לכשעצמו הוא דבר לא נעים.

לתגובות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה של הגר"י פליסקין, ניתן

לפנות לכתובת ymp803@gmail.com

אוצר היסודות והחקירות

מרבתינו מעתיקי השמועה, בכל חלקי התורה □ מתוך הספר 'דרישה וחקירה', בעריכת יהושע לינטופ

חכמים - כבודם בדרכים

תנו רבנן: אין מכבדין - לא בדרכים, ולא בגשרים ולא בידים מזהמות. רבין ואבבי הוו קא אזלי באורחא, קדמיה חמריה דרבין לדאביי, ולא אמר ליה

ניזיל מר. אמר: מדסליק האי מרבנן ממערבא גס ליה דעתיה. כי מטא לפתחא דבי כנישתא, אמר ליה: ניעל מר. אמר ליה: ועד השתא לאו מר אנא. אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מזוזה. דאית בה מזוזה אין, דלית בה מזוזה - לא. אלא מעתה, בית הכנסת, ובית המדרש דלית בהו מזוזה, הכי נמי דאין מכבדין. אלא אימא: בפתח הראוי למזוזה (ברכות מו, ב - מז, א).

האם באופן שמכבד בדרכים מקיים מצוה של כבוד תלמיד חכם, או שהדבר מופקע לגמרי, ואין בכך מעשה מצוה כלל. והדבר תלוי בטעם הפטור, האם הוא משום שמעכב בני אדם, או משום שאין בכך כבוד.

שיעורי הגר"י ש' אלישיב (ס' ד"ה והשתאו).

חכמים - עוקרים דבר מן התורה בשב ואל תעשה

תא שמע: דם שננטמא וזרקו בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה; והא הכא דמדאורייתא ארצויי מרצה, דתניא: על מה הציץ מרצה, על הדם ועל הבשר ועל החלב, שננטמא בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין ביחיד בין בצבור, ואמרי רבנן לא הורצה, וקא הדר מעייל חולין לעזרה. אמר רבי יוסי בר חנינא: מאי לא הורצה דקאמר, להתיר בשר באכילה, אבל בעלים נתכפרו בו. סוף סוף קמתעקרא אכילת בשר, וכתוב (שמות כט, לג) 'ואכלו אתם אשר כפר בהם', מלמד, שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. אמר ליה: שב ואל תעשה שאני. אמר ליה: בעאי לאותובך ערל, הזאה, ואזמל, סדין בציצית, וכבשי עצרת, ושופר, ולולב, השתא דשנית לן: שב ואל תעשה לא מיעקר הוא, כולהו נמי שב ואל תעשה נינהו (יבמות צ, א-ב).

יש לחקור כמה חקירות בדין זה, והן תלויות זו בזו:

א. מה נחשב 'קום ועשה' ו'שב ואל תעשה' לענין זה, האם הדבר תלוי בגוף האיסור, או באופן העבירה.

ונפקא מינה בנשבע לאכול ככר זה אם יאכל ככר זה, ואכל את ככר התנאי ולא אכל את האיסור [היינו אותו ככר שהיה צריך לאכול אם אוכל מככר התנאי].

שגוף האיסור הוא בשב ואל תעשה [שאסור לו לשבת ולא לאכול], ומכל מקום עבר עליו על ידי אכילת התנאי, שהוא קום ועשה.

וכן ישנה נפקא מינה הפוכה, באופן שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה היום, אם לא אוכל זה למחר, ואכל את האיסור היום, ולא אכל את התנאי למחר, שגוף האיסור הוא בקום ועשה [שאכל את הככר], ועבר עליו על ידי שב ואל תעשה, בכך שלא אכל את ככר התנאי למחר.

ב. האם על ידי עקירת חכמים נעקר דין התורה לגמרי, וכאשר פטרו סדין בציצית (ראה רש"י יבמות שם ד"ה וסדין), נעקרה מצות ציצית מהסדין, ונעשית טלית הפטורה מן התורה. או שבאמת דין התורה במקומו עומד, והסדין חייב בציצית מן התורה אף לאחר עקירתם, אלא שהתורה נתנה רשות לחכמים לצוות לנו שלא לקיים המצוה, במקום שיש להם טעם על כך.

ג. מה טעם החילוק בין 'קום ועשה' ל'שב ואל תעשה', האם הדבר תלוי במדרגת חומר האיסור, ש'קום ועשה' הוא דבר חמור, ואין כח בידם לעוקרו, ואילו 'שב ואל תעשה' אינו חמור כל כך, ויש כח בידם לעוקרו; או שאין

חילוק בחומר האיסור, והחילוק הוא מטעם הנ"ל, שדין התורה במקומו עומד, ומן התורה הטלית חייבת בציצית אף לאחר עקירת חכמים, וצריך להטיל בה ציצית, ולעומת זאת מצוה גם כן לשמוע דברי חכמים, שאסרו להטיל ציצית בסדין, וכיון ששני הדינים הללו סותרים זה לזה, על כן 'שב ואל תעשה' עדיף.

קובץ הערות (סימן סט אות ז-ה), קובץ שיעורים (קונטרס דברי סופרים, סימן ג אות ז-ה). [וראה עוד בשיעורי הגר"י ג' אלכסטיין (יצמות עמ' נט; רכה; כתובות עמ' ל; רעז; שכה), ובחלכות קדשי (מנחות לז, ז ד"ה וציצית)].

חלה - גדרה

מצות חלה. להפריש חלה מכל עריסה וליתן אותה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) 'ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה', ודרשו זכרונם לברכה (עירובין פג, א) ראשית עריסותיכם, כדי עיסתכם. ועיסת המדבר היתה עומר, והעומר עשירית האיפה הוא, והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבין, וקב ארבעת לוגין, ולוג ששה ביצים, נמצאת האיפה תל"ב ביצים, עשירית מ"ג ביצים וחומש ביצה, וזהו שיעור עיסה המחוייבת בחלה. משרשי המצוה, לפי שחיותו של אדם במזונות, ורוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום לזכותנו במצוה תמידית בלחמנו, כדי שתנוח ברכה בו על ידי

המצוה, ונקבל בה זכות בנפשנו, ונמצאת העיסה מזון לגוף ומזון לנפש. גם למען יחיו בו משרתי השם העוסקין תמיד בעבודתו, והם הכהנים, מבלי יגיעה כלל; שאילו בתרומת הגורן יש להם עמל להעביר התבואה בכברה ולטחון אותה, אבל כאן יבוא חוקם להם מבלי צער של כלום (החינוך מצוה שפה).

חלוק חיוב חלה מחיוב תרומה, שבתרומה יסוד החיוב הוא, על כל חלק בפני עצמו, אלא שהפרשה מאחד על השני גם כן מועילה; ואילו בחלה עיקר החיוב הוא על כל העיסה, להפריש חלק ממנה, ואין זה כמפריש מאחד על חבירו.

ציוס קלסי (חלה סי' א' אות ג) על פי מקור חיים (לצעל נתיבות המשפט, סי' תנז ציוריים סק"א).

ביאורי תפילה

כוונות על דרך הפשט בתפילה, מתוך הספר 'תפילת כל לב' הרה"ג רבי אריה יהודה פרידנר שליט"א

מוסף לראש חדש

קידוש וחידוש החודש נמסר לישראל כי יום זה הוא יום כפרה מכח התחדשות הזמן והחידוש היותר גדול במהותו הוא שנעשה על ידי גורם חיצוני מהזמן הינו על ידי ישראל. ולפי"ז יוסבר מדוע שונים קרבנות ראש חדש שמקדימים עולה לחטאת משאר קרבנות שמקדימים חטאת לעולה. גם יוסבר על פי הענין שכפרת ראש חדש היא מכל חידוש הזמן הזכרת דוד המלך ושיריו בתפלה שהיא מיוחדת לראש חדש.

ראשי חֲדָשִׁים לְעֵמֶךָ נְתַתָּהּ

חידוש החודש הוא ע"פ ישראל. כלומר עם ישראל קובע את זמן ראש החדש וזה הפירוש כאן לעמך נתת לישראל לקבוע את חידוש החודש. וצ"ב מדוע לא קבע הקב"ה זמן קבוע לר"ח כמו בכל הזמנים והמועדים. אלא היות ומהות ראש חדש הוא זמן כפרה היינו מחיקת החטא ועצם מחיקת היא דבר שאינו מובן מאליו שהרי המדרש רבה וכן מובא בגמ' במסכת בבא קמא אומרת כל האומר שהקב"ה וותרן יותרו מעיו. וכן מצינו במדרש שמלאכי השרת התנגדו לקבל את תשובת מנשה והיה הקב"ה צריך לחפור לו דרך תשובה מתחת כסא הכבוד. גם בראש חדש הקב"ה ברחמיו חידש שעם חידוש הלבנה יש התחדשות גם לאדם ומכח התחדשות זו יש מקום לכפר על החטא היות והחטא לא היה ולא נגע במצב החדש. כפרה היא לשון כפורת המפרידה כך הכפרה מפרידה את החטא מהאדם, וזה נעשה ע"י שהאדם הוא חדש כי הוא חלק מהעולם שהתחדש. ואילו ההתחדשות היתה על ידי עצם חידוש הלבנה אין בזה כ"כ חידוש כי הוא דבר קבוע. אבל כאשר נעשה על ידי האדם כגורם חיצוני, זהו חידוש מהותי.

ועוד אפשר להסביר ע"פ "הספורנו" בפרשת פנחס ששואל מדוע נאמר ובראשי חדשיכם מה שלא נאמר בשאר. שלא נאמר בשבת שבתכם ולא היום הביכורים ביכורכם כי הצלחת ישראל בעולם הזה דומה לירח שכשם שהירח אין לו אור עצמי כלל ה"ה ישראל. ולפי"ז נסביר שבהתחדשות הלבנה גם ישראל הדומים לה מתחדשים.

זמן כְּפָרָה

נראה שיש הבדל בין כפרת ראש חדש שנאמר בו זמן כפרה לבין כפרת יום הכפורים שנאמר בו יום כפורים שהיום מכפר. כי ביום הכפורים כתוב אך בעשור לחודש השביעי הזה יום כפורים הוא ופרש"י כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין הן מכפר לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים. היינו שצריך לעשות תשובה ביום זה וקדושת היום מסוגלת לתשובה ביותר וע"י כך מתכפר לו. וכפי שמצינו בכל המועדים שנקראים על שם המצוות שבהם כמו יום תרועה יום שמצווה לתקוע בשופר [וכן חג הסוכות שמצווה לשבת בסוכה וחג המצות מצווה לאכול מצה] וכן וביום הביכורים וא"כ ה"ה יום הכפורים מתייחס גם למצווה להתכפר ע"י תשובה. כי "יום" כולל בתוכו את מצוותיו היינו תשובה שהיא מכפרת. אבל בראש חדש לא מצינו תשובה בראש חדש עצמו אדרבה את התשובה עושים ערב חודש כדי שבראש חדש יבא לזמן המכפר בדרגה גבוהה, אבל המכפר זה הזמן היינו מציאות היום בלבד ואף לשאינם שבים. אלא שהשבים תשפיע עליהם הכפרה יותר מאלו שלא עשו

תשובה. ולכן נאמר זמן כפרה שהזמן לבדו גורם וכפי שכתבתי למעלה שעצם ההתחדשות יש בה כפרה.

ולפי זה אפשר להסביר מה שגזרו היוונים על ישראל על שלוש מצוות שבת מילה וראש חודש. דבשלמא שבת ומילה הם אות ברית בין הקב"ה לישראל. אבל מה המיוחד בראש חודש. ועל פי המתחדש המיוחד בראש חודש הוא שעצם ההתחדשות של החודש על ידי חידוש הלבנה מחדש את האדם ומכפר עליו, ובזה דומה לשבת ומילה שבהם התורה שולטת בטבע. בראש

חודש התחדשות החודש גורמת להתחדשות האדם מכח התורה, שבת הוא היום שבו שבת הקב"ה מכל מלאכתו בששת ימי בראשית ולכן כל יום השביעי הוא בטבעו ובמהותו יום מנוחה קדושה וברכה. ומצות מילה משאירה רישומה על גוף האדם ופועלת על טבע האדם להפקיעו מגדר ערל. ובעוד שהיוונים רצו להנחיל לעולם מחשבה שהטבע הוא השולט בעולם באו שלוש מצוות אלו להראות שהתורה היא שולטת על הטבע ולכן גזרו היוונים על מצוות אלו.

לְכָל תּוֹלְדוֹתֵם

למה לא אומר לכל מעשיהם או חטאיהם אלא לומר שתנאי הכפרה בראש חדש אינם דומים לכפרה דגילה המותנית בתשובה אלא בראש חדש כל המעשים אפילו שאין עושים עליהם תשובה יש בהם כפרה מסויימת מכח ההתחדשות והפירוש בתולדתם היא כפי הנאמר בפרשת נח אלה תולדות נח, נח איש צדיק היה בדורותיו שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. כלומר תולדות הם מעשים טובים ולכן בראש חדש נקט לשון תולדות כי כל המעשים הם בגדר תולדות מכח ההתחדשות.

בְּהֵיּוֹתֵם מְקַרְבִּים לְפָנַי

בזמן שמקריבים לפניך. אין הכוונה בגלל שמקריבים לפניך אלא הכוונה שהכפרה שמכפר היום חלה בזמן הקרבת הקרבן שלא כמו ביום כפור שעצם ההקרבה מכפרת ויש לדייק זאת מהלשון שכאן נאמר בהיותם כלומר בזמן שהם מקריבים.

זְבַחֵי רִצּוֹן

הם העולות שני פרים ואיל אחד ושבעה כבשים. צ"ב הגמרא במסכת זבחים דף ז: אומרת למה קדמה חטאת לעולה כי קודם נכנס פרקליט ריצה פרקליט נכנס דורון וכאן קודם אומר זבחי רצון ואח"כ שעירי חטאת.

וי"ל מצינו במסכת זבחים דף צ: בכפרת חטא עבודה זרה שהעולה קודמת לחטאת. ולומדים זאת בפרשת שלח שכתוב לחטת חסרה האות א ללמד ששונה חטאת זו מכל התורה שבאה אחרי העולה [רש"י בפרשת שלח]

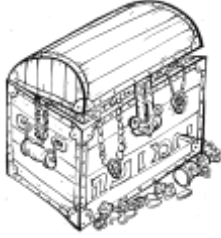
"הכלי יקר" מסביר את ההבדל שהיות ולכל חטא קדמה מחשבה שגם עליה צריך כפרה, העולה היא כפרה על המחשבה והחטאת על המעשה. ומעתה, בכל החטאים המעשה חמור מן המחשבה לכן החטאת שבאה לכפר על המעשה קודמת לעולה שבאה לכפר על המחשבה, אבל בחטא עבודה זרה המחשבה היא עיקר החטא כי זה דבר התלוי באמונת הלב וכל המעשים כקיסור וזיבוח וניסוח והשתחוויה כולם טפלים אל המחשבה וכן התחיל

הסמ"ג שלא להעלות במחשבה שיש אלוה אחר ע"ע הוא מקדים עולה שבאה לכפר על המחשבה לחטאת שבאה לכפר על המעשה ע"כ הכלי יקר. ולפ"ז נסביר בשני אופנים מדוע גם בראש חדש מקדים עולה לחטאת כמו בכפרת ע"ז. א. בפרשת בהעלותך [במדבר פרק ח'] קח את הלויים מתוך בני ישראל וכו' והעבירו תער על כל בשרם. מביא רש"י בשם רבי משה הדרשן מדוע גילחו שערם לפי שבאו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה והיא קרויה זבחי מתים, והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים עכ"ל. כלומר כשם שתקנתו של המצורע הקרוי מת הוא ע"י תגלחת כך תקנתו של עובד עבודה זרה שהתעסק עם זבחי מתים. ונראה לי שכמו שהתגלחת

יוצרת התחדשות וצמיחה לשער כך היא יוצרת התחדשות וצמיחה ומהווה תיקון למי שנחשב מת. וכאן ההשוואה של ראש חדש לעבודה זרה כי בראש חדש נאמר זמן כפרה לכל תלדותם שהכפרה היא מכח הזמן החדש שכשם שהזמן והעולם התחדש כך האדם נחשב לחדש וע"י כך התנתק מהחטא כמבואר. לכן מקריבים את הקרבנות בסדר זהה לע"ז שהכפרה שלו ג"כ ע"י התחדשות ב. היות ובראש חדש חלק חשוב הוא מכח עיצמו של היום והזמן, מלמדים זאת ע"י שמביאים את העולה שהיא בד"כ הכפרה הקלה לומר שאינו דומה לשאר ימים שכל הכפרה היא ע"י הקרבן ולכן יש חשיבות לסדר הקרבנות שהחמור תחילה.

מרגליות שאול

חידושים ומכתבים מגדולי הדור | מתוך כתבי הגאון הצדיק שאול מרגליות זצ"ל

לפרשת ראה

בפרק י"ג פסוק א' כתוב ולא תגרע ממנו. המקום היחיד שהוזכר הך לא בש"ס הוא בר"ה דף כ"ח ע"ב לענין מתנת דמים דאם נתערב דמים שנתנים במתנה אחת בדמים שניתנים בארבע מתנות דר' אליעזר אומר ינתנו במתן ד' שאם יתן מתנה אחת יעבור על בת תגרע. ובטורי אבן שם מביא דברי הרשב"א שכל המחסר קיום מצוה כגון שלא עשה סוכה חוץ ממה שביטל מ"ע ה"ה עובר נמי משום כל תגרע. אך הטו"א חולק עליו וסובר שרק בקיום מצוה שעשאה שלא בשלימות איכא כל תגרע כמו הא דגמ' הנ"ל להחסיר במתנות שעל המזבח אבל כשלא קיים המצוה כלל אינו עובר בכל תגרע.

והעיר הגר"ז גולדברג (שליט"א) [זצ"ל] דלכאורה להרשב"א מ"ט פטרינן נשים ממ"ע שהזמן גרמא הא כל מי שאינו מקיים עשה עובר בלאו דבל תגרע ונשים חייבות בל"ת. וצ"ל בזה דלא תגרע היינו לא לחסר מצוה והיינו במצוה שחייב בה אבל נשים שפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא לא שייך בהו לא תגרע.

והנה תוס' בכתובות דף מ"ט ע"ב ד"ה כפיה הקשו איך כפינן לקיים מצות צדקה הא ק"ל כל מצוה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליו, וצדקה הוי מתן שכרב בצדה ותירצו דשאני צדקה דכתיב בהו לא תאמץ ולא תקפוץ דהוה לאוין. והבית יעקב שפם מקשה על תירוץ התוס' דא"כ איך שייך דין פרוטה דרב יוסף, דה אדפטור מלידתן לעני הוא רק משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואי איכא לאוין בצדקה ודאי דלא נאמר בכה"ג דעוסק במצוה פטור ממצוה שיש בה ב' לאוין ונשאר בצ"ע.

ותירץ הגר"ז דאין כוונת תוס' דלא תאמץ ולא תקפוץ הוי ל"ת שעומד בפני עצמו אלא זה חיזוק לעשה של צדקה שלא יעברו על העשה. ואם כן א"ש בפרוטה דרב יוסף שכיון שיש לו פטור מהעשה של

צדקה, לא שייך לומר לאו שמחזק הלאו לחייבו. וכע"ז מצאנו ברמב"ן קידושין דף ל"ד ע"א דתוס' שם מקשים על מש"כ בגמ' דמצות מעקה הוי מצוה שאין הזמן גרמא וא"כ נשים חייבות, וקשה שאפילו אם היה מעשהז"ג מיהו יש בזה לאו שלא תשים דמים בביתך ונשים חייבות בל"ת. ות"י הרמב"ן שהלאו דלא תשים דמים אינן ל"ת בפנ"ע אלא שהוא בא לחזק העשה וכנ"ל, וכיון שפטורות מהעשה א"א לחייבם מכח הל"ת. מיהו קשה לפ"ז מהו תירוצו של תוס' בכתובות שכופין בצדקה כיון שיש בה ב' לאוין הא הלאוין לא באו אלא לחזק העשה. ותירץ הגר"ז דשאני הכא שאמרין שכיון שמתן שכרה בצדה אין ב"ד כופין עליה שאין כאן פטור מן המצוה אלא שאין כופין שבזה שייך לומר שכיון שיש לאו שמחזק העשה יש כפיה משא"כ בעוסק במצוה שיש לו פטור מהמצוה. אך להרשב"א הנ"ל שהביא הטו"א אי אפשר לתרץ כתירוץ התוס' דהא לפי שיטתו בכל עשה הא יש לאו דבל תגרע ואפ"ה אין על זה כפיה. וע"כ יתרץ כשאר התירוץ של תוס' בכתובות.

לפרשת שופטים

כתוב לא תלין נבלתו על העץ, ובנים לא יומתו בעון אבות. ביבמות דף ע"ט ע"א איתא שאמרו לדוד שיש רעב מחמת ב' סיבות א] על שאול שלא נספד כהלכה ב] שהגבעונים לא היה להם פרנסה מחמת שהרגו נוב עיר הכהנים, והגבעונים אמרו שרוצים שבעה מצאצאי שאול ותלו אותם על העץ ומק' הגמ' הא כתיב לא יומתו בנים בעון אבותם ומשני מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. ומק' הגמ' הא כתיב לא תלין נבלתו על העץ ואיך הותר להם לתלות בני שאול. ומת' הגמ' מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא עיי"ש.

וצ"ב מהו כוונת הגמ' אות אחת הרי בהנך פסוקים כתובים כמה מילים. וביאר הגרא"ש פיין שליט"א דהנה היה מקום לומר שזה שבנ"י לא יומתו בעון אבות הוי רק דין על בית דין ומי שאינו ב"ד אינו מצוה על זה, והגבעונים הרגו מטעם גואל הדם. והא דידעינן דהוא דין לא רק על ב"ד ילפינן מלא "ימותו" דמשמע אפילו ממילא ושלא ע"י בית דין, דאם היה כתוב לא תמותו היה משמע דהוא דין על בית דין, ועל ידי האות אחת ידעינן דין זה, וזהו כוונת הגמ' תבטל אות אחת. וכן הפסוק דלא תלין דממילת תלין בקמ"ץ ילפינן דאין דין על בית דין, דאילו היה דין על ב"ד היה כתוב תלין בפת"ח.

ק"ל בעדים זוממין שאם הרגו הנידון אין נהרגין דכתב כאשר זמם ולא כאשר עשה. ובטעם הדבר ברמב"ן בפרשת שופטים פי' שאם הרג ש"מ שהנידון מת בעונו, ובמשך חכמה שם פירש בע"א שאם יהא הדין שאפי' לאחר שהרגו נהרגים הזוממים, יש לחוש לסכנה גדולה שיבואו קרובי הנרצח וישכרו עדים שיזימו את העדים שהעידו על קרובים ואין לדבר סוף, משא"כ בלא הרגו לנידון לא חיישינן לזה, דבשביל להציל את קרובים א"צ לשכור עדים שיזימום אלא סגי לשכור עדים שיכחישו.

ואז הוי תרי ותרי ולא יהרג.

ושמעתי מהגר"ז (שליט"א) [זצ"ל] להוסיף בזה שבכה"ג שבאים עדים ומכחישים אין להם מלקות משום לא תענה ברעך עד שוא, אפי' שהוברר שהם שקרנים. דבשו"ת רע"א מהדור"ק סימן קע"ו ס"ק ד' דל"ת ברעך הוי כשמעיד ורוצה להפסיד לרעך אבל כאן לא בא לחייב כלום אלא בא להציל הנידון.

ולפ"ז מיישב שם דהנה ברש"י ב"ק פ"ח א' ד"ה פסולה כותב ב' סיבות מ"ט קטן פסול לעדות משום שהו"ל עדות שא"א יכול להזימה, דקטן לאו בר עונשין, ועוד דכתיב ועמדו שני האנשים וקשה מ"ט צריך ב' סיבות לזה, ומתרץ דהיכא שהקטן מצטרף להכחיש עדות, בזה לא שייך כלל יכול להזימה, שהרי לא באים להפסיד לשני אלא באים להציל את הנידון וא"כ הטעם שפסול משום ועמדו שני האנשים. ובכה"ג שהקטן מצטרף להזים עדות ששייך יכול להזימה, ממעטינן משום שהו"ל עדות שא"א יכול להזימה.

מחודדים בפיך

חידונים על פרשיות השבוע והמועדים הרה"ג רבי מנחם אלינגר שליט"א

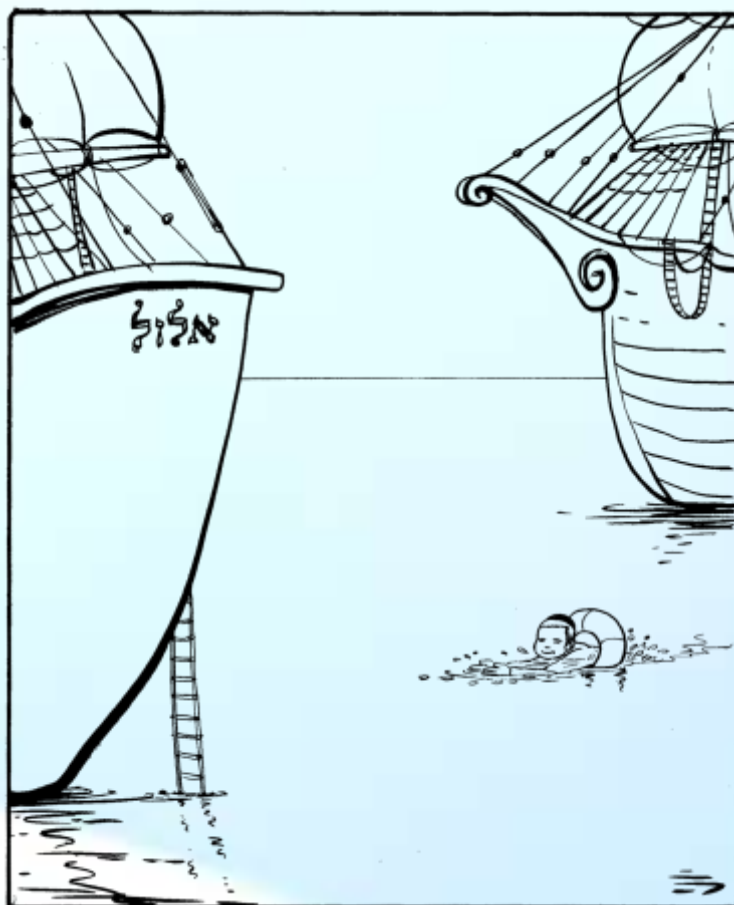
וכן מהרה"ג רבי ישעיהו גלינסקי שליט"א, לעילוי נשמת מרת זיוה בת רבי אליעזר הכהן ע"ה

הרה"ג רבי ישעיהו גלינסקי שליט"א

חידות לחודש אלול

- כך אמר להם הקב"ה לישראל: בני, מה אני מבקש מכם, אלא שתהיו אוהבים זה את זה ומכבדים זה את זה. [תנא דבי אליהו רבה כו] השלושה שמעבירים את רוע הגזירה, קשור לר"ת של שמי. [קיצור שלחן ערוך סי' קכח, א]
- מתי נהגו ברוב המקומות להתענות?
 - רמז: ב' בתשרי אני גדול. [קיצור שלחן ערוך קכח, א]
 - איזה מנהג נהגו בחודש אלול בגלל פעולה שעשו במדבר? [שו"ע או"ח תקפ"א משנ"ב ס"ק א]
 - איזה ראש השנה יש בחודש אלול? [ר"ה ב.]
 - פסוק מהפסוק וישב, הוא סיבה למנהג בחודש אלול. [עמוס ג, י; קיצור שו"ע קכח, ב]
 - מנהג שנהגו כל חודש אלול, חוץ מיום אחד כדי להפסיק ולערבב. [שו"ע תקפ"א ג משנ"ב ס"ק כד]
 - שני מזמורים הפותחים באותה מילה, האחד נאמר כל יום בימים נוראים והשני רק ביום ראשון ובליל ר"ה. [תהילים כ"ד; תהילים כז]
 - מה צריך לרמוז בימים אלו, כשכותב אגרת לחבירו? [קיצור שו"ע קכח, ב]
 - רק את הת' ומ' נוהגים לבדוק. [קיצור שו"ע קכח, ג]
 - היכי תמצי שיהיה דין לקרוא הפטרה בלא ברכה? [קיצור שו"ע קכח, ד]
 - דין מהלכות קרבנות, שהוא סיבה לדין במנהג הסליחות. [שו"ע תקפ"א משנ"ב ס"ק ו]
 - היכי תמצי שר"ח יחול ביום א' ולא יפטרו בשבת הפטרת מחר חודש? [קיצור שו"ע קכח ד]
 - היכי תמצי שיהיה עדיף להשתמש בחפץ של חברו, אף שיש לו חפץ כזה? [קיצור שו"ע קכח, ו]
 - היכי תמצי שקודם לעלות חזן כל תפילות היום וקודם אפי' למי שיש לו יארצייט? [קיצור שו"ע קכח, ו]
 - מה המשותף בין אמירת י"ג מידות לאמירת קל מלך יושב וכו'? [קיצור שו"ע קכח, ו]
 - מי אין לו להיות חזן ובעל תוקע בר"ה ויום כיפור? [קיצור שו"ע קכח, ח]
 - אלו קטעים בסליחות אומרים רק בעשרה? [קיצור שו"ע קכח, ט]
 - היכי תמצי שיהיה דין כשאומר פסוק לאמרו דוקא בטעמי המקרא? [קיצור שו"ע קכח, ט]

- איזה דין יש שלושה ימים לפני ראש השנה על שני אנשים? [קיצור שו"ע קכח, יא]
- לאיזה ענין ארבעת הימים שלפני ר"ה הם מחליפים ארבעה ימים בעשרת ימי תשובה? [קיצור שו"ע קכח, יב]
- מה שנהג כלב נוהגים בערב ר"ה? [במדבר יג, כב רש"י; קיצור שו"ע סי' קכח, יג]
- פסוק מהפסוק יו"כ הנאמר בבית קברות. [קיצור שו"ע קכח, יג]
- על מה יש סגולה באמירת אהבה רבה, כנגד מה שגורם לשכחה. [קיצור שו"ע קכח, יג]
- איזה מנהג נהגו בערב ר"ה, כדי להקדים עוד

לפני יו"כ? [קיצור שו"ע סי' קכח, יד]

- מנהג שנהגו לעשות בערב ר"ה, שאפשר לאמרו גם בלשון אשכנז? [קיצור שו"ע סי' קכ"ח טז]
- ארבע מילים בפרשת מטות, שקשורות למנהג שנהגו בערב ר"ה וסופי תיבות שלהם אלול. [קיצור שו"ע קכח, טז; במדבר לג, י]

הרה"ג רבי מנחם אלינגר שליט"א

חידון א-ב לפרשת ראה

- מפריס פרסה ולא מעלה גרה (יד, ח)
 - שנים היכולים לאכול בשר בשעריך (יב, כב)
 - מהעופות הטמאים (יד, טז)
 - ביטוי בעיר הנדחת כבקרבת עולה (יג, יז)
 - לשון התורה, באיסור שריטה בכלי (יד, א)
 - אסור לאכול "בשעריך" (יב, יז)
 - חייב מיתה (יג, ו)
 - פניתם- נטיתם (יא, כח)
 - אסור לעשות בכל מקום (יב, יג)
 - מהעופות הטמאים (יד, יב)
 - מהחיות הטהורות (מוזכר כמה פעמים בפרשה) (יד, ה)
 - מסימני הטהרה בדג (יד, ט)
 - מהעופות הטמאים (יד, יג)
 - פעם ב"שבוע" (טו, א)
 - לא תעשה למסית (יג, ט)
- חידון א-ב לפרשת שופטים**
- כיצד נחשב אילן בהר הבית (טז, כא)
 - השופטים מבררים (יז, ח)
 - ראשיתו ינתן לכהן (יח, ד)
 - יש להזהר מאיסור זה, בהליכה לבית החיים (יח, יא)
 - ציווי לעשות לשבעה עמים (כ, יז)
 - "ונשמט", בלשון התורה (יט, ה)
 - חלק הכהנים בזבח (יח, ג)
 - לא יהיה ללויים (יח, א), כן יהיה ללויים (יח, ח)
 - תרגום "אלהים אחרים" (יח, כ)
 - יחזור מעורכי המלחמה (כ, ח)
 - עונשו של עד זומם (יט, יט)
 - מצוה לשמוע דברי חכמים (יז, יא)
 - מקרב אחיך תבחרנו (יז, טו)
 - אליו נשמע (יח, טו)
 - המלך לא ירבה (יז, טז)
 - לא יקום באיש, להענישו (יט, טו)
 - מדוע, מי שארס אשה יחזור מהמלחמה (כ, ז)
 - ראשית גיזתו ינתן לכהן (יח, ד)
 - לא ימצא בך (יח, י)
 - ינוס לעיר מקלט (יט, ג)
 - ידברו אל העם לפני המלחמה (כ, ח)
 - מצוה עשה, שלא לחקור אחר העתידות (יח, יג)

